

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 27
Nummer 4**

**December
2014**

Diaconaal handelen. *Dienen, diaconie, caritas, naastenliefde*

De toekomst van 'dienen' uit het refrein 'leren, vieren en dienen'
"Caritaswerk is concreet handen en voeten geven aan het evangelie"

Werken van Barmhartigheid digitaal en tentoongesteld

Handreiking armoede en kinderen

Inhoud

Ter inleiding	1
Katholiek onderwijs als dienst aan de samenleving	2
De Ludgerschool en haar bijdrage aan de samenleving in de wijk	4
Daden van liefde getuigen van levend geloof	6
Digitale werken van barmhartigheid	8
Tentoonstelling over geschiedenis naastenliefde	10
De toekomst van 'dienen' in het refrein 'leren, viere en dienen'	12
"Caritaswerk is concreet handen en voeten geven aan het evangelie"	16
"Leren van elkaars ervaringen" - Leerhuis Diaconie & Caritas in de lift	20
Stille helpers verhalen	22
Levensbeschouwing en burgerlijke gemeente kunnen elkaar versterken	24
"Dat jullie dit voor mij over hebben!" SchuldHulpMaatje Soest	26
Hoe ongelijkheid is Nederland?	28
Groeiende armoede onder kinderen	30
Kinderen en armoede - actief netwerken	32
<i>Achterhaald en hernemen: RKWO in vogelvlucht</i> , boekbespreking	34
<i>Afscheid neo-liberalisme? Nieuwe waarden in de politiek?</i> , boekbespreking	36
Agenda en weetjes	38
Cordaid Armoede in Nederland; oproep donateurs en abonnees	40
Colofon	
Meditatief: <i>Luister christen</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Het afgelopen kwartaal was dat van de herfst, van terugkomen van vakanties, van opnieuw beginnen, van begrotingen en plannen voor het nieuwe seizoen.

Is er nog wat gebeurd in de herfst? Meer dan genoeg in de wereld en we kunnen spreken van een voortgaand feuilleton. De Islamitische Staat strijdt verder en de berichten over oorlog, moorden, vernietiging, chaos en vluchtelingenstromen blijven doorgaan. De oorlog in Oekraïne is al meerdere malen stop gezet in een wapenstilstand, maar het knallen gaat gewoon door en leidt tot doden, vernieling, chaos en vluchtelingen. Nederland is nog steeds bezig met het verwerken van de ramp met vlucht NH17 met bijna 300 mensen aan boord. De kou tussen Rusland en de Europese Unie is niet ijziger geworden, alhoewel de economische sancties voortduren. Dus economische stroppen voor groente- en fruit-telers, vervoerders en winkels. De pluimvee-sector kampt eind november met een nieuwe vogelgriepvirus en de eerste bedrijfsruiming- en leiden tot schades en spanningen. Israël en Hamas beëindigden hun openlijke oorlog. De beelden van vernieling, chaos, doden en vluchtelingen blijven voortgaan. De epidemie van het ebolavirus in Afrika blijft voortgaan en leidt tot beelden van doden, chaos en vluchtelingen. De eerste hulpacties komen eindelijk op gang. Italië weet nog steeds niet hoe het de stromen bootvluchtelingen uit Afrika en het Midden-Oosten moet opvangen. Ja, er is zeker wat gaande in de afgelopen maanden.

Natuurlijk merken we daar wat van in Nederland. We worden partij, of we willen of niet. Het wereldtoneel en alles wat daar gebeurt raakt ons ook in Nederland. Tussen islamieten en christenen is het oorlog, joden en palestijnen voeren oorlog en in Nederland kunnen we

er ook wat van als je de reacties leest, vooral op het internet. De doden van vlucht NH17 hebben geleid tot een nationaal rouwmoment en het debat over wie waar nu voor verantwoordelijk is gaat door. De sanctiestrijd tussen EU en Rusland voelen we allemaal. We doen wel of niet mee aan hulpacties voor Afrika. Rond de vluchtelingen die in de Europese Unie een veilige toekomst zoeken merken we dat ook Nederland steeds meer vluchtelingen moet gaan opvangen.

Dus de diaconale wereld gaat in de komende winter zeker iets merken van de gevolgen van al die crises in de wereld. De hulpvragen zullen blijven komen. Er is meer dan genoeg te doen door parochies en parochiële caritas instellingen. In dit laatste nummer van 2014 vindt u verhalen rond dienen en diaconie, caritas en naastenliefde. De kennis krijgt een update en evenzo het praktisch handelen. De Werken van Barmhartigheid blijven de kapstok om diaconaal handelen te beschrijven. Ook in dit nummer treft u verhalen, voorbeelden, en achtergronden bij het diaconaal handelen, zoals dat gedaan wordt in parochies en parochiële caritas instellingen. Rond armoede en kinderen is een handreiking opgenomen. De twee boekbesprekingen wijzen u op interessant leesvoer.

Uit de reacties blijken waarderingen voor *Diakonie & Parochie*. We hopen dat u dit goede nieuws aan anderen doorvertelt. We kunnen nieuwe lezers goed gebruiken, dus werft u mee aan nieuwe abonnees? Voor het volgende jaar hebben we de prijs voor de jaargang moeten verhogen naar € 22,50 vanwege gestegen (porto)kosten. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Katholiek onderwijs als dienst aan de samenleving

Erik Borgman is Professor for Public Theology Cobbenhagen Chair at Tilburg University

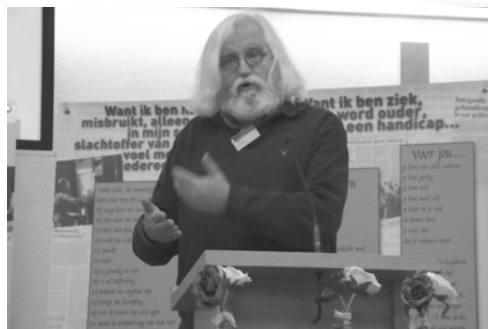
‘Bestaat er katholiek rekenen?’ Enkele jaren geleden werd deze vraag nog al eens gesteld aan mensen in het katholiek onderwijs. Iedereen wordt geacht te antwoorden met: ‘Natuurlijk niet’. Waarna de volgende vraag was waarom er dan wel katholieke scholen bestaan.

Het venijn zit natuurlijk in de vraag zelf. Degene die hem stelt, gelooft dat het in het onderwijs vooral gaat om leren rekenen. Iets breder: om het verweven van kennis en vaardigheden. Vanuit katholiek perspectief is dat een misverstand. Onderwijs is uiteindelijk vorming, het helpen van kinderen om zichzelf zo vorm te geven zoals ze bedoeld zijn. Opdat ze kunnen doen waartoe zij geroepen zijn. Daartoe moet je op elkaar kunt rekenen. Op elkaar kunnen rekenen, dat zou wel eens katholiek rekenen kunnen zijn.

Op elkaar rekenen

Als je katholieke scholen vraagt naar hun identiteit, naar wat ze hopen te zijn en wat ze feitelijk denken te zijn, dan komen ze meestal niet met een hoogdravend verhaal. Ze willen hun leerlingen niet katholiek maken en zij verstaan zichzelf meestal niet vanuit specifiek katholieke waarden. Directeuren van katholieke scholen leggen veel liever uit hoe belangrijk zij het vinden om het allemaal samen te doen. Dat bij hen iedereen telt: iedere leerling en elk personeelslid. Dat iedereen iets bij te dragen heeft en iedereen daartoe dat moet kunnen ontdekken.

Hier wordt nog al eens schamper over gedaan. Is dat het nou? Ook leraren, schoolleiders en bestuurders van katholieke scholen denken vaak dat het weinig onderscheidend is. “Daar hoeft je niet katholiek voor te zijn”, zeggen zij. Dat is natuurlijk zo. Zoals je ook niet katholiek

Erik Borgman tijdens de Sint Maarten Conferentie 2014
[Foto: Hub Crijns]

hoeft te zijn om een goed mens te zijn. We weten weinig van de Barmhartige Samaritaan, Jezus' voorbeeld bij uitstek van een goed mens, maar we kunnen veilig aannemen dat hij niet katholiek was. Toch is in feite de gerichtheid op een niemand uitsluitende gemeenschap wel degelijk iets wat het katholiek onderwijs onderscheidt. Niet dat deze gerichtheid buiten katholieke scholen niet zou bestaan, maar zij is er in katholieke scholen nadrukkelijker. Je hoeft niet katholiek te zijn om je in te zetten voor de school als een gemeenschap waarin iedereen waardering krijgt voor zijn plaats en haar rol. Maar de katholieke traditie geeft wel goede redenen om dat te willen zijn. Juist als je vindt dat de school een bijdrage zou moeten leveren aan de samenleving van de toekomst.

Katholiek sociaal denken

Het katholicisme heeft een specifieke visie op wat samenleven is en hoe samenleving ontstaat. De traditie van het katholiek sociaal denken gaat er ten eerste van uit dat er samenleving is omdat mensen van nature sociale wezens zijn. Ze willen samenleven, zijn op samenleven gericht. Dit lijkt misschien

vanzelfsprekend, maar er zijn er velen die daar anders over denken. Die gaan er bijvoorbeeld van uit dat mensen van nature individuen zijn, op zichzelf, hun eigen overleven en hun eigen belang gericht. Misschien kan ze duidelijk gemaakt worden dat ze rekening moeten houden met anderen en dat het soms handig is samen op te trekken, maar daar moeten dan dwingende afspraken over gemaakt worden en zij moeten eraan worden gehouden. Op basis van de kranten en de televisie ben je geneigd deze visie over te nemen. Tot je je realiseert hoezeer mensen op tal van plaatsen voor anderen opkomen, voor anderen zorgen, zich voor anderen verantwoorden, lijken te voelen en geloven dat hun leven pas zinvol is als zij voor anderen iets betekenen. “Ik wil het verschil maken”, zeggen mensen tegenwoordig vaak. Ze hopen dat het bij hun dood voor anderen iets heeft uitgemaakt dat zij er waren.

Dit is het centrale uitgangspunt van het katholiek sociaal denken: dat mensen willen samenleven en voor anderen van belang willen zijn. Daarom is het van belang, zo is dan de redenering, dat zij leren hoe je dat goed kunt doen. Hoe leer je met respect met elkaar omgaan, hoe houd je elkaar in ere, hoe zorg je ervoor dat niet alleen jij, maar dat iedereen een bijdrage kan leveren aan wat we samen zijn? Als de Nederlandse overheid vindt dat op scholen les moet worden gegeven in burgerschap, dan zit daar vaak de veronderstelling achter dat mensen het samenleven moet worden aangeleerd. Anders gaat het mis met ons land. Het katholiek sociaal denken gaat er van uit dat mensen van nature gericht zijn op samenleven, en dat het helpt om te oefenen hoe dat kan en moet. Zoals als je aanleg hebt voor taal of wiskunde, of voor voetballen of schaken, heeft het zin om daarmee te oefenen.

Oefenen in samenleven

Naar katholieke visie moet er dus op school niet zozeer les gegeven worden over de samenleving, maar dient de school zelf een plaats te

zijn waarin je leert samenleven. Een plaats waar je kennis opdoet en vaardig wordt in het inzetten van die kennis met het oog op samenleven. Zo elkaar vooruit helpend en al oefenend ontdekkend welke bijdrage jij aan de samenleving te leveren hebt.

Met andere woorden: zo je roeping vindend. Veel jonge mensen twijfelen aan hun waarde. Ze willen betekenis hebben, maar hebben geen idee of ze dat wel gegeven is. De katholieke traditie zegt dat je, om betekenis te hebben, je moet laten roepen. Waar ben je nodig,

waar wordt wat jij kunt en waar jij goed in bent gevraagd? Daar kun je ontdekken wat jouw roeping is, wat jij kan bijdragen, wat het betekent verantwoordelijkheid te dragen. Daarin toont God je wat je bestemming is. Onlangs kon ik een grote groep leraren, schoolleiders en schoolbestuurders van katholieke scholen voorstellen hun scholen nadrukkelijk te maken tot plaatsen waar leerlingen hun roeping kunnen vinden en kunnen leren wat het betekent erop in te gaan. Het leek te beantwoorden aan wat zij willen.

Toekomst

Het lijkt tevens te beantwoorden aan wat onze samenleving nodig heeft. Onderwijs is gebaseerd op een paradox, die vaak uit het oog wordt verloren. Wij leiden onze kinderen niet op voor de samenleving zoals die nu is, maar voor de samenleving die er nog niet is. Die samenleving zullen zij, samen met anderen, moeten maken. Dat vraagt niet zozeer om aanpassing aan de bestaande samenleving, maar om inzet en vermogen om met elkaar samenleving te worden. Mensen willen niets liever. Het onderwijs kan hen helpen het zo goed mogelijk te kunnen.

Centrum voor Katholiek Onderwijs
www.vkonet.nl
Lees de notitie over de visie VKO: 'Duurzaam van waarde'

De Ludgerschool en haar bijdrage aan de samenleving in de wijk

Marian Boumans is schoolleider van de Ludgerschool in Zuilen Utrecht

De Ludgerschool valt onder het bestuur van de KSU (Katholieke Scholenstichting Utrecht) en staat in de wijk Zuilen, gelegen in het noordwesten van de stad Utrecht. Er zitten circa 400 kinderen op school, die opgroeien in de omgeving van de school.

De godsdienstige en levensbeschouwelijke ontwikkeling van de kinderen voltrekt zich in een omgeving, die rijk is aan levensbeschouwelijke diversiteit. Van over de hele wereld, maar ook van heel dichtbij worden overeenkomsten en verschillen tussen mensen zichtbaar. Dat vraagt van kinderen dat ze onder andere, een stevige eigen identiteit moeten ontwikkelen en leren omgaan met de verschillen om hen heen.

Vormgeven aan veelvormig onderwijs

Die levendige diversiteit vraagt van de leerkrachten een nieuwe rol. Niet langer volstaat het vertellen over deze overeenkomsten en verschillen. Niet langer volstaat het voortleven van de eigen traditie. Ook de leerkrachten hebben niet allemaal meer dezelfde achtergrond. Dat vraagt van de school met een helder verhaal over identiteit te communiceren met kinderen, ouders, het bestuur en de omgeving. Het is een hele uitdaging om vorm te geven aan katholiek onderwijs in een buurt zoals de onze. Een buurt waarin weinig katholieke gezinnen wonen en de katholieke kerk op het punt staat te verdwijnen.

*Alle kinderen doen mee aan de vieringen in de kerk
Foto: Henk Schols*

*Marian Boumans in actie met de kinderen
[Foto: Henk Schols]*

Katholiek levensbeschouwelijk onderwijs

Met het team spreken we regelmatig met elkaar over de lessen, die we geven uit de methode 'Hemel en Aarde'. In de methode gaat het om kennis van de bijbel, kennis van andere geloven, samenleven, mogen zijn wie je bent, respect hebben voor elkaar. We vragen ons ook af wat dan kenmerkend is voor de Ludgerschool, want worden deze thema's niet op elke katholieke school behandeld?

We menen dat de eigenheid van de Ludgerschool erin zit dat we naast de lessen die we geven, ook onze vieringen in de kerk doen. Vier maal per jaar hebben we een speciaal moment met elkaar in de kerk, bij het begin en eind van het schooljaar, met Kerst en met Pasen. In onze vieringen hebben kinderen hun eigen bijdrage. Talenten van kinderen benutten we. Vanuit elke groep zijn er kinderen die bv een gebedje voorlezen of een verhaal uitspelen. Heel speciaal is het moment wanneer kinderen tijdens de viering piano, gitaar of viool spelen. En natuurlijk zingen we liedjes met elkaar, die speciaal voor de viering zijn ingestudeerd. De ouders vinden het waardevol daar bij te zijn.

Iedereen doet mee

Kenmerkend is ook dat kinderen die niet gelovig zijn gewoon meedoen aan de lessen. En het gesprek erover bijzonder interessant vinden. De kinderen stellen vragen over Jezus en God. Hoe ziet God eruit? Is God de baas van de wereld? Hoe kan Jezus over water lopen? Voor de leerkracht zijn dat nog wel eens moeilijke

vragen om te behandelen. Het gaat dan niet om de exacte antwoorden, maar om de verwondering over God, over mensen en dingen. Zo ontstaan er mooie gesprekken in de klas.

Thema's met inhoud

De thema's uit Hemel en Aarde bieden voldoende aanknopingspunten voor gesprekken. Voor het schooljaar 2014-2015 zijn dat 'Woord', 'Nacht', 'Offer', 'Wit' en 'Vrucht'.

Het thema 'Woord' gaat over gedachten en gevoelens en welke woorden daarbij horen. Het thema 'Nacht' gaat over stilte, inkeer en inzicht. Jezus is geboren onder een stralende sterrenhemel.

Het thema 'Offer' gaat over dankbaarheid en nederigheid. Alle godsdiensten kennen het offeren. En kinderen leren wat het oplevert als je offert.

Het thema 'Wit' gaat over puurheid, onbedorvenheid, openheid, licht en ruimte. Jezus overwon de dood.

Het thema 'Vrucht' gaat over de cyclus van het leven. De cyclus is eenvoudig en onbegrijpelijk tegelijkertijd. De symboliek, duurzaamheid en geduld zijn thema's die we bespreken.

Voor ons biedt elke les kansen om met de kinderen in gesprek te gaan over vertrouwen, verwonderen en verbinden. En we hopen dat ze dat wat waardevol is, meenemen om goed te kunnen functioneren in de samenleving. En ze dat terugdenken aan de Ludgerschool als een plek waar ruimte was om over deze onderwerpen te praten.

Daden van liefde getuigen van levend geloof

Jan Maasen is medewerker Dienen en missiesecretaris Bisdom Rotterdam

‘Aan de vruchten kent men de boom’, luidt een bekend gezegde. Zou de auteur van de Jacobusbrief daarmee ook bekend zijn geweest, toen hij vers 2,14-17 schreef.

Daden van naastenliefde zijn voor Jacobus in ieder geval de vruchten waaraan je een levend geloof kan herkennen.

Dubbelgebod van de liefde

Op kernachtige wijze vat het zgn. dubbelgebod van de liefde samen waar het in ons geloof om gaat: God liefhebben met heel je hart, heel je ziel en heel je verstand (eerste gebod) en de naaste liefhebben als jezelf (tweede gebod) (Mt 22, 37-40). Godsdienst en mensendienst (naastenliefde) zijn de antwoorden van de mens op de liefde die God ons eerst geschonken heeft.

De opdracht tot naastenliefde geldt voor elke individuele gelovige, zowel in de spontane contacten als in de maatschappelijke verbanden waarin hij actief is: op het werk, op school, in verenigingen, in de buurt, in de politiek, enzovoorts. De opdracht tot naastenliefde is ook gericht aan alle niveaus van de kerk, van de lokale parochiekern tot het bisdom en de wereldkerk (vgl. *Deus Caritas Est* 20). Liefde heeft organisatie nodig als voorwaarde voor geordend, gemeenschappelijk dienen.

Caritas en diaconie

Vanaf haar begin heeft de kerk daarom structuren ontwikkeld om de naastenliefde vorm te geven. Daarin komt tot uitdrukking dat liefde bewijzen aan weduwen en wezen, aan gevangenen, aan zieken en andere noodlijdenden even wezenlijk is als de dienst van de sacramenten en de verkondiging van het evangelie (*Deus Caritas Est* 22).

De kerk kan gezien worden als de familie van God. In deze familie mogen geen noodlijden-

den zijn, zoals Lucas schetst in het ideaalbeeld van de geloofsgemeenschap in de Handelingen van Apostelen (2, 44-45) en dat ook ten grondslag ligt aan de keuze van de zeven mannen, dat de oorsprong vormde van het diakenambt (Hand 6, 5-6). De geloofsgemeenschap heeft daarom een speciale opdracht om te zorgen voor haar eigen, noodlijdende leden (*Deus Caritas Est* 25b). Tegelijk is de opdracht tot naastenliefde universeel. De gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan (Lc 10, 31 e.v.) en het verhaal van het Laatste Oordeel, waaraan de werken van barmhartigheid zijn ontleend, (Mt 25, 31-46) maken dat volstrekt duidelijk. De speciale zorg voor de eigen leden en de universele zorg voor alle mensen in nood zijn daarom de twee brandpunten, waar omheen alle diaconie centreert.

De geschiedenis van de diaconie laat zien, dat gelovigen en geloofsgemeenschappen telkens nieuwe organisatievormen hebben gevonden om de liefde voor mensen in nood uitdrukking te geven.

Sociale leer

Maar liefde is niet alleen de drijvende kracht achter kerkelijke activiteiten. Ze is ook de rode draad die door de sociale leer van de katholieke kerk loopt. De katholieke sociale leer is geen blauwdruk voor een ideale samenleving, maar een gelovige reflectie op de bestaande samenleving. Zij biedt een visie op een goede samenleving, waarin iedereen, gelovige of niet-gelovige, tot haar recht kan komen. Daarmee levert zij een ethisch kompas voor een integraal humanisme. In de sociale leer spelen vier beginselen een belangrijke rol. Ze vormen daarbij koppeltjes, die elkaar aanvullen en corrigeren: waardigheid van de menselijke persoon en algemeen welzijn; subsidiariteit en solidariteit.

Het klaarzetten van de uitdeel-pakketten voedselbank in de parochie Emmausgangers

[Foto: Jan Maasen]

Waardigheid van de menselijke persoon

Ieder mens is in het katholieke denken een persoon, uniek en onherhaalbaar met een onvervreemdbare menselijke waardigheid. Deze waardigheid moet beschermd worden, omdat elk mens door God geschapen is naar Zijn beeld en gelijkenis. De menselijke waardigheid is intrinsiek: je recht op respect en bescherming hangt niet af van bijvoorbeeld de wetten van de overheid. Menselijke waardigheid daagt mensen uit hun talenten in vrijheid te gebruiken. Maar dit beginsel houdt ook een verantwoordelijkheid in om de vrijheid voor anderen te garanderen.

Algemeen welzijn

Het werken aan een goede samenleving, het *bonum commune* (algemeen welzijn), is in het katholieke denken niet alleen een taak voor de politiek en de staat. Iedereen is medeverantwoordelijk voor een rechtvaardige samenleving. In een goede samenleving mag niemand verloren lopen. Het beginsel van het algemeen welzijn gaat over de voorwaarden om zowel persoon als grotere gemeenschap te laten bloeien. Sommige voorwaarden zijn praktisch van aard (zoals voeding, arbeid, huisvesting of onderwijs), andere zijn abstracter: het recht op organisatie, gewetensvrijheid en godsdienstvrijheid.

Subsidiariteit

Subsidiariteit is misschien wel de beste uitvinding van de katholieke sociale leer. Zij gaat over de juiste maatschappelijke verhoudingen en wil de verantwoordelijkheid zo laag mogelijk neerleggen. Wat mensen zelf kunnen doen, moeten maatschappelijke instanties (hogere organen) hen niet uit handen nemen. De sociale leer wantrouwt een sterke staat en is voorstander van een sterk maatschappelijk middenveld of met een moderne term de ‘civil society’. Maar ze is ook tegen een afwezigheid of

zich ver terugtrekkende staat. Als een lager orgaan niet goed functioneert of haar doelen niet kan bereiken, moet een hoger orgaan haar daartoe ondersteunen (‘subsidiëren’).

Solidariteit

De katholieke sociale leer heeft vorm gekregen vanaf 1891. Toen keerde paus Leo XIII zich in de encycliek *Rerum Novarum* tegen het liberalisme (‘ieder voor zich’) en het communisme (‘de staat voor ons allen’). In zijn ogen wordt de samenleving van onderop opgebouwd in gemeenschap. Hoe kunnen mensen broederen zusterschap invullen? Tegen het liberalisme is het antwoord: we zijn geen individuen, maar personen die altijd met andere personen verbonden zijn. Tegen het communisme zegt *Rerum Novarum*, dat we solidariteit van onderop moeten opbouwen en mee vormgeven.

Toepassingen

De sociale leer houdt ons voor, dat alle menselijke handelingen óók ethische handelingen zijn. Vanuit de katholieke sociale leer kunnen daarom kanttekeningen geplaatst worden bij de huidige ontwikkeling van de verzorgingsstaat naar een participatiemaatschappij. Het uitgangspunt, dat mensen ook verantwoordelijk zijn voor de mensen om hen heen, kan worden onderschreven. Maar de overheid moet burgers tevens in staat stellen om die zorg voor elkaar te leveren en hen bij te staan waar die onderlinge zorg tekort schiet. Ook sociale voorzieningen zijn vormen van georganiseerde naastenliefde.

Het bulletin ‘Daden van levend geloof’ biedt een inkijk in de diversiteit van de inzet voor anderen in het bisdom Rotterdam. Bestellen: pastoraledienstverlening@bisdomrotterdam.nl. Prijs: € 1,50 (exclusief verzendkosten).

Digitale werken van barmhartigheid

Eric van den Berg is journalist en adviseur online communicatie

Sociale netwerksites als Facebook en Twitter zorgen dagelijks voor nieuws. Dat konden wij katholieken bijvoorbeeld recent zien bij de bijzondere gezinssynode in Rome. Razendsnel verspreiden zich geruchten, nieuws en meningen in een constante stroom berichten.

Miljoenen mensen zijn via sociale media aan elkaar verbonden en delen lief en leed. Niet voor niets wordt 'gaan waar de mensen zijn' als zinsnede gebruikt om mensen te bereiken. Sociale media zijn bron om mensen met elkaar en met God te verbinden. En waar mensen elkaar loslaten en verlaten. Lijken en unliken.

Omgaan met je naaste

Hoezeer Facebook en Twitter voor miljoenen Nederlanders een wekelijkse zo niet dagelijkse realiteit is, zitten we in een fase waarin we zoeken naar omgangsvormen met je naaste. En die naaste is nu je buurman die 1 of 1.000 kilometer verderop kan zitten.

De bron van de 'traditionele' werken van barmhartigheid is het evangelie van Mattheüs, als de bokken van de schapen worden gescheiden en de evangelist verhaalt over de barmhartigheid, eindigend met de verzekering van Christus: "Ik verzeker jullie, alles wat je voor één van deze minste broeders van Mij hebt gedaan, heb je voor Mij gedaan." (Mt. 25,40). Het gaat Mattheüs om 'fysieke' werken van barmhartigheid, gericht op het welzijn van de naaste. In de late Middeleeuwen zijn de 'geestelijke' werken van barmhartigheid uitgewerkt, die gericht zijn op de zielzorg van de medemens.

In de mediacultuur van de 21^e eeuw past een vervolg: de digitale werken van barmhartigheid. Die virtuele wereld is soms zo anders hoe we met elkaar omgaan en hoe mensen met het

medium omgaat, dat een andere benadering van de werken past. We kunnen daarbij aansluiting vinden bij de *Summa Theologia* van Thomas van Aquino. De grote theoloog zegt daarin dat barmhartigheid gevoelsmatig medelijden is en tegelijkertijd een daadwerkelijk handelen insluit. Meeleven is niet genoeg: naast iemand in de put staan en met de handen uit de mouwen bemoedigen is een noodzaak.

Digitale werken van barmhartigheid

Voor mij zijn digitale werken van barmhartigheid het bieden van een luisterend oor, mensen toejuichen om hun inspiratie aan anderen door te geven en door verder te reiken. Het 'liken' van een bericht is daarbij een eerste stap op weg naar een respectvolle en bemoedigende relatie die minimaal online start. Je kunt mensen die in de put zitten steun geven. Mensen die vragen hebben, raad bieden. En mensen die verslaafd zijn, verwijzingen naar professionele hulp. De wereld is een groot netwerk geworden, zodat digitale werken van barmhartigheid zeer aanvullend kunnen werken. Je naaste kan sneller worden geholpen, mensen kunnen worden geactiveerd om anderen te helpen.

Waar mensen zijn, daar is barmhartigheid aanwezig of nodig om aan te bieden. Iedere post, iedere foto kan de aanzet zijn tot een nieuwe ontmoeting. Ik merk in mijn dagelijkse praktijk als adviseur online communicatie, dat er sceptici zijn over dit alledaagse digitaal gedrag. Zo van: Wat voor zin heeft het om te laten weten wat iemand heeft gegeten? Ik maak dan graag de vergelijking met opmerkingen van medereizigers die je in de trein hoort: je hebt er feitelijk niets aan, maar je hoeft je er niet aan te storen. En het kan ook een aanknopingspunt zijn tot een ontmoeting.

Wat je erin stopt, komt er ook uit

Laat ik een paar recente voorbeelden op Facebook bespreken. Facebook is het grootste sociale netwerk waar het merendeel van alle Nederlanders ouder dan 18 jaar actief is. Het netwerk biedt volop kansen om werken van digitale barmhartigheid toe te passen. Ik zag de afgelopen tijd bijvoorbeeld: de troost van een weduwe bij het horen van muziek, de pijn van een lesbische vrouw over de gezinssynode, het geluk van een man bij de geboorte van zijn nichtje, de pijn van een gezin van wie hun zoontje sinds kort diabetes heeft. De onvrede van iemand die haar baan was verloren. En de zorg die mensen hadden voor iemand op de intensive care na een zeer ernstig ongeluk.

Facebook is dan niet oppervlakkig, tenzij je je betrokkenheid zelf oppervlakkig houdt. Met hen meeleven en in actie komen: door een bericht te sturen, hulp aan te bieden of even te laten weten dat je er bent zijn eenvoudige digitale werken van barmhartigheid. Dan kan zowel in het openbaar, of je kunt ervoor kiezen in een privéberichtje een hart onder de riem te steken, iemand geluk te wensen of in het geluk van de ander te delen.

Professioneel actief als zingever

Ik ben als Zzp'er actief in de zingevingssector. Nu ben ik geen pastoraal werker noch diaconale professional. Een professional in de zorg zou in een dergelijk contact veel verder kunnen gaan dan ik: een digitaal gesprek over zingever, relaties en overlijden is niet uit te sluiten als het vertrouwen er is.

Van verschillende priesters, dominees en pastoraal werkenden hoor ik, dat hun 'digitale presentie' helpt voor mensen die in de put zitten. Ze zijn een klankbord of digitale vraagbaak. Twitter is laagdrempelig en een berichtje of een vraag is snel gesteld. Pastorale werkers kunnen geestelijke bijstand geven aan mensen die met levensvragen zitten. Of als digitale buurtwerker aanwezig zijn en samen te zoeken naar nieuwe wegen.

Daarbij kunnen naast de concrete werken van barmhartigheid de aloude kardinale deugden in houding constructief zijn. Doordat sociale media snel en kort zijn, valt er soms ook wat om. Ze zijn niet voor ieder doel geschikt. Het Evangelie *volgens* Twitter bestaat daardoor niet: twitteren *volgens* de werken van barmhartigheid biedt een reële kans.

Eric van den Berg heeft ISI Media opgezet voor advies in online communicatie. Van websites tot sociale media. ISI Media biedt slimme online communicatie voor dominee en koopman. ISI Media werkt voor non-profit en profit dienstverleners zoals coaches, adviseurs, reli-ondernemers, kerken, zingever, fotografen, trainers, ritueelbegeleiders, dominees, Zzp'ers en MKB'ers. Eric van den Berg is ook actief als spreker, trainer, schrijver en coacher.
www.isimedia.nl
Tw @isimedianl
Li www.linkedin.com/in/ericvandenberg

Eric van den Berg helpt graag bij het ondersteunen van diaconale online communicatie

[Foto: Hans Klop]

Tentoonstelling over geschiedenis naastenliefde

Jan Maasen is medewerker Dienen en Missiesecretaris in het Bisdom Rotterdam

Het Museum Catharijneconvent in Utrecht toont de tentoonstelling 'Ik geef om jou!'. Nog tot 1 maart 2015 kan je daar kennis maken met de geschiedenis van de naastenliefde in ons land.

Aan de hand van veel schilderijen en andere cultuurhistorische voorwerpen laat de tentoonstelling zien hoe de zorg voor de naaste zich in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld. Vanaf het vroege christendom is deze zorg een kern van onze geloofsbeleving, overeenkomstig het dubbelgebod 'heb God lief en de naaste gelijk jezelf'.

Werken van barmhartigheid

De werken van barmhartigheid vormen de rode draad door de tentoonstelling. Allereerst vormen ze voor kunstenaars een geliefkoosd onderwerp om de naastenliefde in beeld te brengen. Zeker meer dan een dozijn. Het bekende paneel van de Meester van Alkmaar uit het Rijksmuseum ontbreekt, maar er hangen voldoende andere mooie uitbeeldingen. Bijvoorbeeld aan de schilderijen uit Haarlem en uit het Heilige Geest en Pesthuis van de Grote Kerk in Dordrecht of een serie prenten van Maerten de Vos.

Daarnaast vormen de werken van barmhartigheid de kapstok om de tentoonstelling in te richten. Na een algemene introductie van het begrip liefdadigheid in verschillende tradities met het hoofddaccent op het christendom maakt de bezoeker in de andere zalen kennis met een specifiek deel terrein: de zorg voor de armen, de zorg voor de zieken, de zorg voor de ouderen, de zorg voor de wezen en de zorg voor de doden.

Caritas

De werken van barmhartigheid zijn uitingen van naastenliefde, maar hoe breng je nu de

liefde zelf in beeld? Een antwoord sinds de Middeleeuwen is de personificatie. De liefde krijgt dan gestalte in een vrouwenfiguur (*Caritas*), die vaak ook nog een aantal attributen draagt, die verwijzen naar de liefde. Voorbeelden zijn een brandend hart, een zon en een bloedende pelikaan. Populair is ook de afbeelding van een moeder met een of meerdere (zogende) kinderen. Moeder en kind representeren de wederkerigheid en de onvoorwaardelijkheid van de liefde. De kinderen verbeelden niet alleen de behoeftigen die steun nodig hebben, maar ook de gelovigen die aangewezen zijn op God. Vanzelfsprekend waren de afbeeldingen van Caritas als moeder een populair beeld in weeshuizen. Op de tentoonstelling wordt een altaarstuk getoond uit het weeshuis van Gorinchem, dat in 1557 is gesticht door een kinderloos echtpaar. Achter de vrouw staat Caritas met drie kinderen. Maar niet alleen instellingen gebruiken dit beeld. Sophia Hedwig, gravin van Nassau-Dietz, laat zich in de zeventiende eeuw met haar kinderen portretteren als Caritas, terwijl ze haar ontblote borst aan haar jongste kind presenteert.

Van gasthuis tot gespecialiseerde instellingen

De tentoonstelling laat goed zien hoe de organisatie van de naastenliefde zich in de loop der tijd heeft ontwikkeld. De kloosterregel van Benedictus schreef al in de zesde eeuw voor, dat een zieke medebroeder moest worden behandeld '*quasi Dominus*', alsof hij de Heer zelf was. In dat spoor gingen de meeste kloosters opvang bieden aan zieke pelgrims, reizigers en andere vreemden, in hospitia of gastenverblijven. Toen de steden groeiden, werden ook daar gasthuizen opgericht, door religieuzen, en door particulieren en broederschappen. Aanvankelijk vervulden de gast-

huizen alle functies tegelijk: ze boden logies voor pelgrims en reizigers, verzorgden zieken, boden huisvesting aan ouderen, vingen wezen op, verzorgden mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking en boden logies voor maximaal drie nachten aan rondtrekkende reizigers en zwervers. In de loop der tijd werden instellingen voor speciale doelgroepen opgericht, bijvoorbeeld aparte pesthuizen of leprozerieën aan de rand van de stad. Er kwamen aparte ziekenhuizen, weeshuizen en dolhuizen. De gasthuizen gingen zich vooral richten op ouderen. Initiatiefnemers waren niet alleen kerken, maar ook particulieren: vooraanstaande burgers, rijke kinderloze echtparen of alleenstaanden. Dat deden ze individueel of ze verenigden zich voor dit doel en vormden een broederschap. Na de Reformatie werd de Nederlands Hervormde Kerk de bevoorrechte kerk. Kloosters, gasthuizen en armenfondsen werden gesloten of overgenomen. De stedelijke overheid zag hier kansen om meer greep te krijgen op de armenzorg. De Hervormde Kerk richtte de diaconie op om haar eigen lidmaten te ondersteunen. Onder invloed van de verslechterende economie kreeg in de achttiende eeuw het zogeheten Amsterdamse model, dat uitging van een strikte scheiding tussen kerkelijke en stedelijke armenzorg, de overhand. De verschillende kerkgenootschappen zorgden voor hun eigen armen. De overheden ondersteunden slechts, waar de kerken dat niet konden. Eigenlijk is dat tot de instelling van de Bijstandswet in 1965 het leidende principe geweest. Toen dachten we, dat met de verzorgingsstaat de armoede uit de wereld was. Parochiële Caritas Instellingen weten uit eigen ervaring, dat dit niet het geval is en naastenliefde niet alleen door de staat geleverd kan worden. Deze schematische ontwikkeling krijgt in de tentoonstelling meer reliëf. Toelichtingen bij de verschillende kunstwerken geven aardige details. Soms spreken andere tentoongestelde voorwerpen nog meer tot de verbeelding.

Zoals armenpenningen, collectebussen, poppen van weeskinderen in hun uniform of een beenblok met ijzeren kettingen.

Keukentafelgesprek

Als je met een groepje de tentoonstelling bezoekt leidt het getoonde tot onderlinge gesprekken. En anders word je daartoe uitgenodigd door een van de 'levende objecten'. Elke dag lopen er drie vrijwilligers in de zalen rond, die hun ervaringen met de bezoekers willen delen. Je kan aanschuiven aan een keukentafel en aan de hand van een eigen symbool vertelt het 'levende object' over zijn of haar ervaringen, als vrijwilliger of als hulpontvanger.

Multimediale opzet

Het Catharijneconvent zet nog meer media in bij de kennismaking met de geschiedenis van de naastenliefde. Een tentoonstellingsboek biedt achtergrondinformatie via tien essays en talrijke reproducties. Een app stelt je in staat een rondwandeling te houden langs andere gasthuizen, kloosters en hofjes in de binnenstad van Utrecht. De website www.catharijneverhalen.nl biedt verhalen van de 'levende objecten' en je kan er ook je eigen verhaal aan toevoegen. In het inspiratiehuisje op de binnenplaats kun je kennis maken met projecten van diverse maatschappelijke organisaties. Ondanks een lange geschiedenis hoeft de naastenliefde nog niet bijgezet te worden in een museum. Je kan er nog steeds uitvoering aan geven. Een bezoek aan deze tentoonstelling kan daartoe inspireren. Is er nog iets te wensen? Jawel. Ik vind de katholieke uitvoering van naastenliefde na de Reformatie onderbelicht, in het bijzonder de inzet van religieuze congregaties. En de tentoonstelling stapt met zevenmijslaarzen door de geschiedenis van de laatste twee eeuwen. Een moderne uitbeelding van de werken van barmhartigheid zou niet misstaan hebben.

www.catharijneconvent.nl
www.catharijneverhalen.nl

De toekomst van 'dienen' uit het refrein 'leren, vieren en dienen'

Dr. Ruud G. W. Huysmans is r.-k. kerkjurist

In onze R.-K. Kerk vond het drietal: leren, vieren en dienen de laatste tientallen jaren snel ingang. Waar komt die drieslag vandaan?

In 1922, na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918), kwamen in Duitsland enige mannen en vrouwen van de Evangelisch-Lutherische Kirche samen. Deze Lutheranen waren verontroost over de nood van de kerk in de nood van hun naoorlogs land. Gebleken was: de prediking van hun kerk was erg veel Bijbeluitleg, de eredienst verschaald tot luisteren, bidden en zingen, nauwelijks meer echte dank en lofprijzing aan God, en van diakonie, dienst van de kerk aan de samenleving, bleek niet veel. En de kerk zelf was nauwelijks een gemeenschap van liefde, laat staan voor buitenstaanders.

Martyria, liturgia en diakonia

Zij begonnen in 1931 de Evangelische Michaelsbruderschaft, nog steeds een kleine beweging in Duitsland. In de jaren 1930-1940, toen nazi Duitsland groeide, kwamen zij tot de drieslag van *martyria*, *liturgia* en *diakonia*. *Martyria* is meer dan leren en verkondigen: een persoonlijke levensinzet van getuigen van het Evangelie van Jezus. Zie het woord martelaar. *Liturgia* is meer dan vieren, maar eredienst aan de enige, die dat verdient: God. *Liturgia* is dus kritiek op regimes of ideologieën, die denken God en het heil te zijn. En *diakonia*, een oud christelijk woord, verbreedt de zorg voor mensen als beeld van God tot allen, ook buiten de kerken.

In de Duitse protestantse kerken werd het drietal niet overgenomen, eerder als te katholiek doodgezwegen. Vanaf 1965 komt het in het Oostenrijkse katholicisme op en vanaf 1970 in Duitsland.

Bij de Evangelische Michaelsbruderschaft ontstond het drietal uit de nood van de samenleving in Duitsland tussen de twee Wereldoorlogen, niet zomaar in het luchtledige. De kerk had een tekort in dienen. Het appelleert op inzet en engagement van christenen.

Een ander drietal: profeet, priester en koning

Het succes van de formule leren, vieren en dienen spreekt niet vanzelf. Waarom niet? Er is een ander drietal: dat van Christus als profeet, priester en koning. Dat vormde de grondslag van de opdrachten, van de machten van de hiërarchie in de kerk. Paus en bisschoppen nemen deel aan dat drievoudig ambt van Christus. Zij ontvangen van Hem de bevoegdheid om de kerk te leren, te heiligen en te besturen. Het Concilie van Vaticanum II (1962-1965) verbond het drievoudig ambt van Christus met de opdrachten van bisschoppen en priesters. Niet van diakens: die stonden - dat is interessant - voor de diakonie van de liturgie, het woord en de liefde.

En hoe is het verband met de katholieken, die leken aan het drievoudig ambt? Traditioneel zijn zij ontvangers en volgers, niet uitdelers, gevers en leiders. Volgens langdurig kerkrecht bewerken zij het land, drijven handel en brengen kinderen voort. Dat is aan geestelijken en kloosterlingen niet toegestaan. Die zijn toegewijd aan hemelse, goddelijke zaken. Door de aardse dingen van de wereld goed te doen, zodat mensen kunnen leven en voortleven, kunnen leken zalig worden.

Het Concilie Vaticanum II herzielt dit: leken behoren tot het volk van de God en vormen met de herders de kerk. Het vergeestelijkt dan grotendeels hun deelname aan het drievoudige, gezagvolle ambt van Christus. Het priesterlijke

Leren, vieren en dienen doe je samen
[Foto: Peter de Bie]

doen zij door hun arbeid, bestaan en huwelijk te beleven in kracht van de Heilige Geest tot een offergave voor God. Het profetische door te laten zien, dat het Evangelie hun leven inspireert en leidt. En het koninklijke betekent niet onderworpen zijn aan kwaad en zonde, maar er als koningen in de vrijheid van de kinderen Gods boven staan. Voorts vervullen zij het koninklijke door met de hiërarchie mee te werken en haar taken aan te vullen in opbouw en leiding van de geloofsgemeenschappen. Het Concilie gebruikte de drieslag van leren, vieren en dienen niet. En het had weinig bijzondere aandacht voor het dienen van de kerk. Eigenlijk spreekt alleen het *Decreet over het Apostolaat van de Leken* n. 8 indringend over caritas.

Het pauselijke, kerkelijke Wetboek van 1983

In 1983 publiceert de Paus het nieuwe kerkelijke Wetboek, de *Codex Iuris Canonici*, om de inzichten van het Concilie Vaticanum II in recht om te zetten.

Katholieken "zijn zij die, door het doopsel in Christus ingelijfd, tot volk van God gemaakt, en aldus aan de priesterlijke, profetische en koninklijke taak van Christus op hun wijze deelachtig, ieder volgens zijn/haar eigen plaats, geroepen worden de zending uit te voeren, die God aan de Kerk ter vervulling in de wereld toevertrouwd heeft" (canon 204,1). Zo begint Boek II *Volk Gods* van het Wetboek. Boek III werkt dan uit de *Verkondigingstaak van de Kerk* en Boek IV de *Heiligingstaak van*

de Kerk. Die twee zijn afgeleid uit twee van de drie ambten van Christus, die van profeet/leraar en van priester.

En dan stagneert het. Want de koninklijke taak tot bestuur in de kerk behoudt het recht voor aan de hiërarchie van paus, bisschoppen en priesters, die de kerk en haar gemeenschappen regeren. De deelname van het volk van God aan de koninklijke opdracht van Christus zet het Wetboek niet om in een aandeel van de gemeenschap, het volk daarin. Dat blijft hierin eerder passief. En het dienen van de gemeenschap uit het drietal leren, vieren en dienen werkt het Wetboek niet uit, evenmin als het Concilie dat deed.

Wat betekent dit Wetboek? Het kerkrecht bepaalt de inrichting en de zending van de kerk. Het bevat de erkende, in recht vastgelegde kerkopvatting, de gestolde kerkleer van met name het lerende, heiligende en besturende. Wat er niet in staat, loopt in de kerk kans geen erkende plaats te hebben. Wie in bisdom of parochie meewerkt, merkt de rol van recht in wat er wel of niet kan of mag. En de dienende taak van het volk Gods staat niet in het Wetboek.

God is liefde van Paus Benedictus XVI (2005-2013)

Op Kerstmis 2005 publiceert Benedictus XVI zijn eerste grote rondschriven: *God is liefde* (*Deus caritas est*). Jezus Christus is de mens geworden liefde van God. En die liefde betreft iedere naaste: iedereen die mij nodig heeft en die ik kan steunen is mijn naaste. Over

Jong geleerd is oud gedaan
[Foto: Peter de Bie]

de beoefening van de liefde door de kerk als 'gemeenschap van liefde', schrijft de Paus: "Wij hebben aan onze overwegingen twee wezenlijke inzichten overgehouden: a) de diepste aard van de kerk komt tot uitdrukking in een driedovoudige opdracht: de verkondiging van Gods Woord (*kerygma-martyria*), het vieren van de sacramenten (*leiturgia*), de bediening van de liefde (*diakonia*). Deze opdrachten veronderstellen elkaar en zijn niet te scheiden. Liefde is voor de kerk geen soort sociale bijstand, die men ook aan anderen zou kunnen overlaten, maar behoort tot haar aard, is een onontbeerlijke uitdrukking van haar eigen wezen zelf; b) de kerk is de familie van God in de wereld. In deze familie moet er niemand noodlijdend zijn. Tegelijkertijd overschrijdt *caritas* - *agape* echter de grenzen van de kerk" (n. 25). Zie Jezus over de barmhartige Samaritaan in het Evangelie van Lucas 10: 25-37. De Paus stelde aldus de drieslag van leren, vieren en dienen centraal voor de kerkgemeenschap. Niet zomaar als een mooi klinkend refrein. Nee, puttend uit het geheim van de diepte en de verrekendheid van de liefde van God, op aarde verschenen in Jezus Christus. Hij volgt de Evangelische Michaelsbruderschaft tussen de twee Wereldoorlogen in de nood van de wereld en het tekort van de kerk daarin. De paus verwoordt het dienen zorgvuldig. Hij spreekt van een '*ministerium caritatis* (*diakonia*): bediening van de liefde. De kerk bedient niet alleen het woord en de sacramenten, hetgeen bij bisschoppen en priesters vaak de grootste aandacht krijgt, maar ook de liefde. En die bediening komt aan het gehele volk van

God toe. Ofwel bemiddeling van de liefde, en wel tussen God en mensen of beter van God naar mensen.

Toenadering tussen 'profeet, priester en koning' en 'leren, vieren en dienen'?

Misschien komen bij Benedictus XVI de twee drietallen, die van 'leren, vieren en dienen' en die van 'profeet, priester en koning', dicht bij elkaar. In 1990 publiceerde John N. Collins: *Diakonia. Re-interpreting the Ancient Sources* (New York). Hij analyseert nauwkeurig wat het Griekse woord *diakonia* in het Nieuwe Testament betekent. Zijn conclusie is: dat woord zegt niet dienen of liefdevolle dienst aan de mens in nood, zoals wij dat nu verstaan. Nee, *diakonia* betekent: iets doen voor of in naam van een ander, intermediair zijn tussen een, die je dat opdraagt, en anderen, bij wie je dat doet. *Diakonia* is het behartigen van een wil, een verlangen, een opdracht van een ander. Zo is Jezus *diakonos*, omdat Hij, door God gezonden, onder ons handelt en spreekt, leeft en sterft voor of in naam van God, van wie Hij het Koninkrijk op aarde wil laten zien en beginnen. "Uw Rijk kome". De *diakonia* van Jezus is niet allereerst het dienen van mensen in onze zin van het woord. Voorop staat het behartigen van de wil, van het verlangen van God, dat zijn Koninkrijk komt, in plaats van de koninkrijken, waar met ijzeren vuist geregeerd en macht misbruikt wordt. En deze behartiging van Gods zaak zal Christus tot zijn kruisdood brengen. Pas afgeleid hiervan, op de tweede plaats is de *diakonia* van Jezus een dienst aan mensen in nood in

onze zin van leren, vieren en dienen. Zo blijkt: dienen verstaan als *diakonia* in de zin van het Nieuwe Testament verschijnt als de alomvattende grondtrek van beide drietallen: het behartigen van de komst van Gods Koninkrijk in zowel profetisch, priesterlijk en koninklijk handelen als in leren, vieren en dienen, zoals wij dat in de kerk verstaan.

Benedictus XVI verankert *caritas* in het kerkrecht

Paus Benedictus XVI liet het niet bij zijn brief *God is liefde* van 2005. Hij zag aansluitend hierop in het kerkelijke Wetboek - de gestolde, geldende kerkleer - een lacune, een gemis. Als het Wetboek vertrekt vanuit de drieslag van het profetische, priesterlijke en koninklijke ambt van Christus, dan schiet de *caritas* uit het andere drietal van leren, vieren en dienen er bij in. Dus een hiaat in het recht. Paus Benedictus XVI kondigde daarom per 11 november 2012 een wetgevend document *Het bedienen van de liefde* (*De caritate ministranda*) af met de beginwoorden: *De diepste aard van de Kerk* (*Intima Ecclesiae natura*). Het document ordent in 17 artikelen de *caritas* initiatieven van katholieken binnen de ruim 2700 bisdommen, de grondstructuur van de katholieke kerk. De paus gaat in op de eigen rol van de vele katholieke instellingen en organisaties van *caritas*, op hun katholiek karakter vanuit de kerkgemeenschap, op hun financiële transparantie en op de steunende en toezicht houdende rol van de bisschoppen. Art. 1,1 bepaalt precies: "De gelovigen hebben het recht om zich te verenigen en instellingen op te richten, die specifieke diensten van *caritas* uitoefenen, in het bijzonder ten behoeve van armen en van hen, die lijden. Voor zover deze verbonden zijn met de liefdesdienst van de Herders van de kerk, en/of daarin de vrijwillige bijdragen van de katholieken willen gebruiken, moeten zij hun statuten ter goedkeuring voorleggen aan het bevoegde kerkelijke

gezag en de hierna volgende normen onderhouden". Vrijheid dus van de katholieken. Als zij 'katholieke' *caritas*-organisaties willen oprichten én als zij daarvoor een beroep willen doen op katholieken, gebeurt dit geordend binnen de kerk door goedgekeurde erkende statuten. Die nemen het zelfbestuur van een dergelijk initiatief niet weg. De paus werkt dit verder in algemene lijnen uit.

Verankerd en erkend recht

Katholieken kunnen ook volgens Art. 1,2 fundaties oprichten, kerkelijke stichtingen, voor o.a. doelen van *caritas*, waaraan het bevoegde kerkelijke gezag rechtspersoonlijkheid verleent. Daardoor kunnen zij aan het burgerlijke financiële en contractuele rechtsverkeer deelnemen. Dit is een vorm, die veel voorkomt. In een aantal landen is dat de enige rechtsvorm, waardoor zij onder officieel kerkelijke dekking in moeilijke en anders ontoegankelijke omstandigheden hulp kunnen bieden. In dit kader is Art. 4,2 van belang: "De diocesane bisschop bemoedigt en steunt de initiatieven en de werken van dienst jegens de naaste in het bisdom en moedigt bij de gelovigen de geest van actieve liefde aan als teken van christelijk leven en van deelname in de zending van de kerk". De gelovige verdieping in de liefde van God zelf en de kerkrechtelijke verankering in de zending van de kerk, die Benedictus XVI gaf aan het dienen van het drietal 'leren, vieren en dienen', zijn van grote waarde. Zij maken daarvan meer dan een mooi en gemakkelijk klinkend refrein, zoals zon, zee en zand of wijn, brood en kaas. Zij willen, zoals het refrein, de kerkgemeenschap steeds openbreken, naar God toe en naar zijn mensen toe, onze naasten.

Een gedegen en lang artikel van Dr. Ruud Huysmans 'Is 'leren, vieren en dienen' niet méér dan een mooi klinkend refrein?' is verschenen in het boek 'Achterhaald en hernemen', pag. 48-60. (Zie bij boekbesprekingen in dit nummer).
https://www.law.kuleuven.be/canon_law/new/Facultyofcanonlawhome/faculty/ruudhuysmansnl

Dr. Ruud Huysmans

“Caritaswerk is concreet handen en voeten geven aan het evangelie”

“De Parochiële Caritas Instellingen kennen in het bisdom Groningen-Leeuwarden een onderscheid per provincie. In Friesland zijn de meeste PCI's en ze zijn ook het actiefst. In de provincie Groningen zijn er minder en kent de stad Groningen een eigen PCI-structuur. In Drenthe zijn de minste PCI's. Friesland is economisch de sterkste provincie, gevolgd door Groningen en dan Drenthe. Er is dus veel verschil in de Caritaswereld.”

Opbouwwerk vanaf de grond

“Het begeleiden van PCI besturen naar gefuseerde organisaties in 19 parochies is een intensief proces. Het gaat erom mensen te faciliteren om zinvolle organisaties op te zetten. Daarbij is het zaak er op te letten dat er geen bestuurlijke overhead ontstaat. Fusies hebben het kenmerk dat er een klein bestuur nodig is en dat veel huidige bestuurders actief kunnen worden als vrijwilligers. In de kerntaak van geld beheren kun je gaan bundelen. In de caritas taken kunnen meer mensen daadwerkelijk actief worden. Nu gaat veel tijd zitten in overleggen en leren samenwerken. Culturen

Interview met Agaath Erich,
dienstverlener voor de PCI in het bisdom
Groningen-Leeuwarden en pastoraal
werker in parochie der Triniteit in Roden

en activiteitenpatroon verschillen. De verschillende PCI's zijn heel verschillend actief: sommige heel maatschappelijk, andere eerder binnenkerkelijk. Daar is een nieuwe impuls voor nodig, inhoudelijke bewustwording, inventarisatie van de eigen samenleving, keuzes maken. We hebben een staalkaart gemaakt van inhoudelijke uitgangspunten, die leiden tot programmatische activiteiten, waarbinnen keuzes gemaakt kunnen worden. In Noord-West Friesland is nu één PCI in de Jacobus de Meerdere parochie. Bolsward en omgeving is ook al heel ver. In ieder geval levert het gehele proces nieuw elan op. De caritaswereld is heel divers. Friesland is vaak actief in oecumenische projecten. Drenthe is van oudsher een armere provincie. De parochies in Drenthe hebben vaak geen caritasinstelling. Dan is er ook geen ervaring opgedaan. In deze parochies moeten we vanaf nul gaan opbouwen. Hier is het sprokkelen en sjoeren om tot werkgroepen te komen. Er is heel veel informatie en bewustwording nodig. Veel basiswerk dus. Assen en Hoogeveen hebben wel een caritas, evenals Coevorden. Maar omdat Drenthe een arme economische geschiedenis heeft, zijn die Caritas instellingen niet vermogend. Veel Drenthelaren zijn bezig geweest met overleven. Dan is de aandacht voor de nood van anderen minder breed. Het is al mooi als de eigen groep geholpen kan worden. Ook de parochies hebben

weinig geld. Bestuurlijk is Drenthe het minst zelfbewust, Groningen is wat meer ontwikkeld, vooral in de stad natuurlijk, en Friesland is daarin het verst ontwikkeld. Zo ligt ook het patroon van diaconale betrokkenheid en activiteiten. In Friesland vind je het meest, dan in Groningen en tenslotte in Drenthe. Voor de drie regio's geeft het dan telkens een andere aanpak in het opbouwwerk. Mijn catechese kwaliteiten kan ik goed kwijt in dit werk. De belangstelling voor diaconie en caritas neemt toe. Niet in het minst door de alomtegenwoordige economische crisis en de gevolgen daarvan. De laatste bijeenkomst over diaconie en armoede werd druk bezocht.”

Caritasproject in stad Groningen

“In de stad Groningen is er een project geweest rond stedelijke samenwerking. Er is daar een stedelijke PCI met beheer van het vermogen en in elke wijk parochiële caritas groepen. In de begeleiding is er extra aandacht geweest voor inhoud en taken. In Groningen is er veel armoede en er is dus het nodige te doen. Er

zijn wel allerlei initiatieven gaande, maar die werken nog niet veel samen. En de initiatiefnemers zijn allemaal verschillend: gemeentelijke overheid, Humanitas, vakbonden, kerken, ouderenbonden, nieuwe wijkinitiatieven, etc. Er is aan publiciteit gedaan.

De fondsbeherende en fondsvaststellende taak van de stedelijke PCI is versterkt. De wijk PCI's hebben elk bekeken wat ze kunnen doen. Het hele proces heeft ertoe geleid dat er nu veel meer gedaan wordt. Zo zijn er meer hulpvragen bij de PCI's aangeland die ook positief zijn geholpen. Dit hele proces draagt ertoe bij om tot een fusie te komen.”

Oecumenisch samenwerken

“In de Noordelijke provincies vormen de katholieken een minderheid. Er is dus een grotere motivatie tot oecumene. Vooral in de diaconale taak kunnen kerken goed samenwerken en er is in de laatste tien jaar daarin

Agaath Erich is in maart 1958 geboren in Leeuwarden. Daar heeft ze het basisonderwijs en de middelbare school gevolgd. Het onderwijs werd verzorgd door zusters en fraters. De hogere opleiding werd De Pedagogische Academie, waar ze in 1978 voor afstudeerde. Ze kreeg kort een baan in het onderwijs, maar werd al snel werkloos. Ze zocht in een andere sector en vond een baan bij verzekeraar Aegon. Het actuariaat behelst verzekeringswiskunde waarop de premies worden gebaseerd. Bij Aegon heeft Agaath tien jaar gewerkt, waarvan de laatste vijf jaar fulltime in het Ondernemingsraad werk. In de avonduren is ze theologie gaan doen bij de interkerkelijke Theologische opleiding van de Noordelijke Leergangen. De eerstegraads opleiding voor leraar heeft ze voltooid. Voor de vervolgopleiding is ze met hulp van vicaris Grasveld doorgegaan bij de Katholieke Theologische Universiteit Utrecht, waar ze doctoraal systematische theologie heeft gestudeerd met exegese en kerkgeschiede-

nis. In 1990 is het kandidaats behaald en volgden stages in het kader van de kerkelijke opleiding. Het afstuderen vond plaats in 1993 in de systematische theologie met als bijvak godsdienstsociologie. Vanaf 1991 is Agaath pastoraal werker in Zuid-Oost Drenthe: Weiteveen, Nieuw Schoonebeek en Schoonebeek. In 1998 werd ze benoemd in Roden, Assen en Zuidlaren. Ze woont in Roden. Haar functie omvat alle aspecten van het pastorale werk (leren, vieren, dienen, pastoraat, opbouwwerk) en heeft een kern in volwassenencatechese en bijbelcursuswerk. In november 2012 heeft bisschop de Korte haar gevraagd om voor 8 uur per week actief te zijn in de diaconale dienstverlening en dan vooral de begeleiding van de Parochiële Caritas Instellingen. Ze volgde Ruud Heesters op, die de eerste voorbereidingen heeft gedaan voor deze nieuwe functie. In navolging van de fusies van parochies dienen ook de PCI's te gaan fuseren. De functie is verlengd tot einde 2018.

Agaath Erich gebruikt bijbelse verhalen
in het vormingswerk

een grotere ontwikkeling te zien. In Friesland zijn de meeste vrijwilligers actief en de meeste activiteiten vinden oecumenisch plaats. In Groningen stad zijn ook veel vrijwilligers actief en de oecumenische samenwerking neemt toe. In Drenthe is dit proces vooral in de steden te merken: Assen, Hogeveen, Coevorden en Meppel. Naast de samenwerking tussen kerken en hier en daar ook religies neemt ook de gerichtheid naar de burgerlijke gemeen- te toe. Daar speelt natuurlijk de ontwikkeling van de Wet Maatschappelijke Onder- steuning en de decentralise- ring van Rijk naar gemeen- ten een rol in. Oecumenisch samenwerken versterkt het elan, zelfbewustzijn. Samenwer- kende kerken beschikken over meer vrijwil- ligers, meer geld, meer kennis, meer inhoud, meer status en meer activiteiten. Oecume- nisch vormen kerken dan een gezicht en een partij naar burgerlijke overheid en naar andere partners in de samenleving. Op het diaconale terrein is samenwerken ook noodzaak. Je kan maar beter één voedselbank samen opzetten of één inloophuis of een maatjesproject en je daarmee tot anderen presenteren. En overal zie je hetzelfde patroon: als het begint te leven wordt het groter, komen er meer mensen bij.”

Grote armoede wordt zichtbaar

“De maatschappelijke ontwikkelingen zijn de laatste zes jaar verontrustend. De verarmende effecten van de grote economische crisis zijn in het Noorden voelbaar. Werkgelegenheid was al schaars en daalt nu, mede ook door alle veranderingen in de sociale werkplaatsen. Huishoudens kampen met meer schulden. Er is veel vergrijzing. Winkels en scholen verdwijnen. Die ontwikkelingen helpen om de noodzaak voor een PCI te onderbouwen. Het besef onder katholieken groeit dat zij ook een taak hebben in de samenleving. Er is een urgent gevoel merkbaar bij veel mensen dat ze in actie moeten komen. En in de eigen kerk zien we ook van alles gebeuren. Lande- lijke structuren eroderen. De plaatselijke kerk vergrijsst. De plaatselijke kerkelijke instituties worden vergroot. Dan heb je lokaal elan nodig

om verder te komen. Diaconie in oecumeni- sche samenwerking is concreet en inspirerend. Daar melden zich ook nieuwe vrijwilligers voor aan, die ook jonger zijn. Die ontwikkeling is bijvoorbeeld bij maatjesprojecten te zien. Als de kerken voor een goede organisatie zorgen, kunnen vrijwilligers het maatjeswerk doen en

“Op het diaconale terrein is samenwerken ook noodzaak.”

dat vinden ze heel fijn. Ook bij het cursuswerk in de parochies merk ik nieuwe aanwas. En nieuw bewustzijn. Laatst zei iemand tijdens zo’n bijeenkomst aan het begin dat ze weinig deed aan diaconaal werk. Op het einde van de avond verwoordde ze als conclusie dat ze heel veel diaconaal werk deed via Humanitas. Men- sen blijken maatschappelijk actief en herken- nen nu dat dit ook diaconie is.”

Pastoraal werker in Roden

“Ik werk nu alweer 16 jaar in Roden. Voor een pastor is het goed om langer ergens te zijn. Zo leer je de mensen beter kennen. Ik vul mijn tijd met pastoraat, liturgie, catechese, bestuurlijk werk. Als pastor ben je de olie in de machine. In de weekeinden is er het voor- gaan in de liturgie. Vanuit die functie word je ook het pastoraal gezicht van de parochie. Roden heeft 1.500 parochianen. Een kleiner deel daarvan gaat nog regelmatig naar de kerk. Dus je moet met andere activiteiten het grotere deel bereiken. De dertigers tot vijfti- gers hebben het druk met werk en kinderen. Hun vrijwilligerswerk ligt ook wat meer rond die kinderen: school, sport, soms kerk. De netwerken in de plaatselijke samenleving worden voor de kerk steeds meer belangrijk. Als parochie worden we minder een liturgische kerk en meer een netwerk-kerk. Mensen heb- ben in hun leven en plaats allerlei netwerken. Die onderlinge contacten zijn er en daar kun je als kerk verbinding mee maken. Ontsluiten van die netwerken en ermee verbonden raken

betekent dat je als kerk ook op het spoor komt van de zorgnetwerken: hoe de middengene- ratie zorgt voor de jongeren en tegelijk ook voor de ouderen. En bij de ouderen die vrij zijn van baanverplichtingen zie je dat ze heel vaak maatschappelijke netwerken hebben ontwik- keld. Zo ontmoet je als pastor allerlei mensen en groepen en ontstaan nieuwe onderlinge re- laties. In het bisdom is momenteel de beleids- vraag hoe je als kerk die bestaande netwerken kan knopen, verstevigen, en uitbouwen. Ook voor het kerkelijk leven. Daarmee geef je een concreet antwoord op hoe je buiten de liturgie om bereikbaar bent voor mensen. In groepen kom je veel mensen tegen. In catechese. In diaconie. In clubjes met een concrete taak. Ik doe al 23 jaar volwassenencatechese. Ik maak op dit moment graag gebruik van de cursus ‘Op reis in het land van geloven’ van Marcel Elzenaar uit het bisdom Haarlem-Amsterdam. Daarnaast is er veel organisatorisch werk en begeleiding in het pastoraat. In het pastoraat zijn huwelijken en dopen minder en uitvaar- ten meer aan de orde. De parochie omvat een grote lap grond. Er gaat dus best veel reistijd in het werk zitten. Met de diocesane taak is dat

“Als parochie worden we minder een liturgische kerk en meer een netwerk-kerk.”

ook zo. Je zit dus veel in de auto. En omdat je met mensen omgaat zit er veel werk in de avonduren en op de zaterdagen. Ik probeer twee avonden in de week vrij te zijn en met de weekenden goede afspraken te maken.”

Leren is belangrijk

“Ik merk dat het werkzaam zijn in een pa- rochie en een diocesane taak elkaar hebben bevrucht. Ik neem mijn praktijkervaring mee in het PCI begeleidingswerk. En omdat je in de diocesane taak ook wat meer inhoud en theorie nodig hebt, kan ik dat weer benut- ten in mijn parochiewerk. Dat is prettig voor

mezelf en goed voor beide taken. Inhoudelijk actief zijn is inspirerend voor jezelf en je krijgt er energie van. Wil het caritaswerk goed in de verf komen dan moeten we er zowel inhoud als praktijk aan koppelen. Caritaswerk is concreet handen en voeten geven aan het evangelie. Met alleen gevoel kom je weinig verder. Met alleen kennis ook niet. Iets bewerkstelligen met gevoel en ken- nis is het belangrijkste. In de inhoudelijke doordenking van het caritaswerk gebruik ik veel bijbelse verhalen. Zoals bijvoorbeeld dat van de Barmhartige Samaritaan. In dat verhaal zitten veel lagen, terwijl het een sterke band legt met wederkerigheid. Het evangelie is een oproep om oog te hebben voor mensen en zo met elkaar meer mens te worden. Ik gebruik in mijn werk altijd mensbeeld en godsbeelden. In de preek werk ik vaak de relaties tussen die beelden uit. Het geloof is een gave en een opgave en heeft grote con- sequenties voor ons in de samenleving. We kunnen als gelovigen niet onverschillig zijn.

De mens is vindingrijk en een instrument in mens worden. Het evangelie leert telkens hoe om te gaan met die gave en met die opgave omdat de mens een beeld van God is. Dat is een heel andere mensopvatting dan de economisch utilistische, die je steeds vaker tegen- komt in onze samenleving.

Met diaconie kun je een tegenwicht scheppen. Van preek tot diaconie, van catechese tot doen kom je elkaar tegen en wordt je zeggenschap in de samenleving groter.”

www.bisdomgroningenleeuwarden.nl
www.parochieroden.nl

De foto's zijn gemaakt door Hub Crijns

“Leren van elkaars ervaringen”

Leerhuis diaconie & caritas in de lift

Harry Scharrenborg is Diocesaan Diaconaal Werker aartsbisdom Utrecht

Sinds het voorjaar van 2014 is in het Aartsbisdom Utrecht het ‘Leerhuis diaconie & caritas’ ingericht. Alle vormen van toerusting, training en cursussen zijn hier samengebracht voor bestuursleden en werkgroepleden Parochiële Caritas Instelling (PCI) en het diaconale kader, dat in en rondom de parochie actief is.

Dit najaar zijn er vijf regionale bijeenkomsten gehouden. De bijeenkomsten zijn laagdrempelig, praktisch toepasbaar en er wordt ook veel gelachen. Gemiddeld komen er 15 personen per bijeenkomst. Er is een deel met kennismaking en uitwisseling van ervaringen en een deel met verdieping. Dit najaar staan de volgende thema's centraal: Visie en missie van het PCI-werk; de organisatie van de diaconie ter plaatse; armoede op het spoor komen; wijkgericht werken; en de identiteit van de werkgroepen PCI.

Visie en missie van het PCI-werk

In de regio Utrecht wil men stil staan bij het fundament onder het PCI-werk, ofwel de visie en de missie. De missie is snel geformuleerd: “Met hart en oog ons (pro)actief inzetten voor iedereen in onze samenleving, in het bijzonder voor de armen en de kwetsbaren, wars van iedere marktwerking en belangenverstrengeling, omwille van een betere wereld.” Maar de visie geeft veel hoofdbrekens. Vanuit de groep komen er maar liefst elf elementen die er zeker in moeten, zoals: vanuit wederzijds respect, zonder betutteling, zonder waarde oordeel, met empowerment, sta op en laat de kinderen als eerste komen. Spontaan vat ik dit samen in de oneliner: “Het evangelie doen”. Het protest is groot: “Dat zeg je niet meer in deze tijd”. Na verder nadenken komen we op de volgende

visie: “Barmhartigheid doen met oog en hart en gerechtigheid nastreven met het hoofd”. Dat motto geeft voor alle aanwezigen handen en voeten aan het werk.

De organisatie van het PCI-werk

Nog steeds zitten veel werkgroepen PCI op een eiland. Dat kan veranderen door in de eigen plaats lijntjes te leggen naar andere werkgroepen en personen. Het lokale bezoekwerk kan oor en oog zijn of worden voor het PCI-werk en menig pastor komt nood tegen. Ook het jaarlijkse overleg met het parochiebestuur kan naast afstemming veel informatie opleveren. Goede samenwerking is olie voor de organisatie. Dat kan door ad-hoc contacten en via de mail en ook door regelmatig beraad. Voor de parochie is er te denken aan een parochieel diaconaal beraad of een beleidsadviesgroep diaconie. Oecumenisch rijzen de Diaconale Platforms de pan uit. Zij organiseren zich binnen de grenzen van een burgerlijke gemeente om spreekbuis met de gemeente te zijn in deze crisis- en transitietijd.

En ook externe lijntjes zijn nodig. Eén avondje levert heel wat voorbeelden op: Een lijntje met de voedselbank, stichting leergeld, de huisarts,

Het Diaconale Leerhuis in actie in Montfoort
[Foto: Harry Scharrenborg]

wijkagent, stichting Mee, basisschool, maatschappelijk werk, woningbouwvereniging, schuldhulpmaatsje, sociale dienst, de garagehouder, de voetbalclub, nutsbedrijven en de wijkverpleegkundige. Sinds kort waart er een nieuw fenomeen rond in gemeentelijk welzijnsland: de wijk- of buurtcoach in de stad en de gebiedscoach op het platteland.

Armoede op het spoor komen

Een vraag van alle tijden. Mensen lopen niet met armoede te koop. Waar zijn onze “klanten” dan te vinden? De crisis heeft er wel iets in veranderd. In de steden ligt de armoede op straat. Daar nam de noodhulp van R.K. zijde in 2012 met 50% toe. En ook in 2013 en 2014 stijgt in steden de hulpvraag. Maar op het platteland is het lastiger. Daar is informele zorg door familie, burens en vrienden. Of nog een stukje grond voor de verbouw van voedsel. Al pratend blijkt dat het interne én externe netwerk op het platteland onontbeerlijk is. Want ook op het platteland is armoede, leren we van de voedselbank, de schuldhulpmaatjes en de sociale dienst. Met hun hulp kan de privacy ongeschonden blijven. Ook is veel te ontdekken aan het gedrag van mensen. Dat leren we in de training ‘Armoede onder de loep’, die ook in het Leerhuis zit! De gordijnen dicht laten, de post in dozen bij de voordeur, een adreswijziging niet doorgeven, niet meer op feestjes komen en van de (sport)club af gaan, kunnen signalen zijn dat er armoede is.

Wijkgericht werken

Het Rijk hevelt op dit moment veel overheidstaken in zorg, welzijn en werk met minder geld over naar de burgerlijke gemeenten. Transitie worden ze genoemd. Gemeenten proberen daar nu met man en macht uitvoeringsvormen voor te vinden. Welzijnswerk Nieuwe Stijl wordt dat op veel plaatsen genoemd. Kenmerk daarvan is dat veel centrale voorzieningen dichterbij mensen in de buurt gebracht worden in een wijkteam. Daar zit dan

iemand in van het maatschappelijk werk, van de woningbouwvereniging, van Mee, van de politie, etc. Bovendien krijgt iedere wijk of buurt een wijk- of buurtcoach en ieder (kerk)dorp of buurtschap een gebiedscoach. Alle vragen komen bij de coach binnen.

Hij/zij gaat al eerste in het wijkgericht werken kijken of er burgers dan wel voorzieningen van burgers zijn die een antwoord op de vraag kunnen zijn. Burgers en hun voorzieningen gaan meer doen. Past zeer wel in het katholieke sociale denken al weten de meeste gelovigen dat niet. Meer weten? Het is te krijgen in het ‘Leerhuis diaconie en caritas’.

Moeilijke vragen en multi-probleem situaties worden via het wijkteam in regie gezet en uitgevoerd door professionals. De gemeenten vinden de Diaconale Platforms zeer belangrijk, omdat ze daarin alle kerken vinden. Rond de transitie informeren ze graag de kerken en willen met hen samenwerken. Het artikel over WORLD, elders in dit nummer, maakt daar gewag van. En gemeenten vinden natuurlijk de lokale werkgroep PCI, de lokale diaconie en hun geld nog interessanter.

Identiteit

Identiteit speelt op drie niveaus: zeg je dat je van de kerk bent? Als het centrale PCI bestuur vooral werkt met bovenlokale voorzieningen, wat blijft er dan lokaal over? Als de PCI taken overdraagt naar het parochiepastoraat, (denk aan de bloemetjes) waarvoor ben je er dan nog?

Om niet zo maar in de armen van de burgerlijke gemeenten te vallen is de eigen visie en de missie belangrijk. Formuleer helder voor jezelf en aan de wijk-, buurt- of gebiedscoach waarvoor je er wel bent en waarvoor niet! Voor incidentele materiële en geestelijke noodhulp met perspectief. En de wijk-, buurt- of gebiedscoach kan voor ons veel signaleren. Waarschijnlijk meer dan ons lief is. Daarom is helderheid over het budget voor onszelf en de coach ook wel goed. De tijd zal het leren.

“Voor wat hoort wat? Zo sta ik niet in de wereld”

Door de redactie van stille helpers

Je bent jong. Jij en je partner hebben een drukke baan en je hebt je handen vol aan de opvoeding van je kinderen. Vrijwilligerswerk? Geen tijd voor, denken veel jonge ouders. Marelle (34) en Gerben van der Molen (35) zien het net even anders.

Marelle en Gerben wonen in Zwolle met hun zoontje Jonathan van vier. Zij is mondhygië-niste, hij elektriciën. Samen coördineren ze

voor stichting Present het vrijwilligerswerk van een klusgroep. Eens in de twee maanden klussen ze zelf ook een hele zaterdag mee. “Verhuizers, schilders,

Marelle van der Molen
[Foto: redactie stille helpers]

sausers, tuiniers... We zijn een hechte groep van talentvolle en betrokken mensen, van voor in de twintig tot achter in de zestig”, vertelt Marelle.

Duidelijke afspraken

Hoe gaat het in z’n werk? Via de Stichting Present krijgen Marelle en Gerben te horen wie hun hulp nodig heeft. Die mensen worden aangedragen door professionele instanties, zoals het Leger des Heils, een thuiszorginstansie of een opvanghuis. Vaak zijn het mensen die door iets knulligs aan lager wal zijn geraakt. Mensen die zich schamen om hulp te moeten vragen. “Je weet van tevoren dat de persoon die je helpt, is getekend door geweld, trauma’s of andere zware problemen. Daar moet je rekening mee houden”, vertelt Marelle. “Vooraf gaan we daarom in gesprek met de hulporganisatie en de hulpbehoevende. Wat

is er precies nodig? Wat kunnen onze klussers doen? Daar maken we duidelijke afspraken over die we vastleggen in een contract. Daarna gaan we aan de slag.”

Invasie

De klusgroep komt heel wat tegen. Zo was er laatst een vrouw die weer zelfstandig ging wonen na en tijd te hebben gewoond in een vrouwenopvanghuis. “Het is een hele invasie voor zo iemand. Zeven mensen over de vloer, die haar nieuwe huis gaan opknappen. Maar deze mevrouw was superblij en dankbaar.” Soms is het wel anders. “Er was eens iemand die lekker een dagje uit wilde terwijl wij klus-ten. Nou, zo werkt het dus niet. We doen een deel, niet alles. Zo sporen we mensen aan om zelfredzamer te worden.”

Bij de gesprekken voorafgaand aan het klus-sen, nemen Marelle en Gerben hun zoontje soms mee. “Zo krijgt hij mee dat we niet op de wereld zijn om alleen voor onszelf te zorgen.” En als ze op plekken komen die te vies en ongezond zijn, dan blijft hij thuis. Oma past voor de zaterdagen op. “Dan kun-nen jullie klussen” zegt ze dan. “Zo helpen we elkaar”, aldus Marelle. “Indirect helpen is ook helpen.”

Olievlek van behulpzaamheid

Een olievlek van behulpzaamheid, dat is wat Marelle voor ogen heeft. “Op mijn werk werken ze ook mee. Daar krijg ik bijvoorbeeld handschoenen mee als we een heel vies huis moeten opruimen. Of vrienden van ons bieden aan om mee te klussen.” Soms komen de burens van de hulpontvanger kijken als Marelle en haar groepje ergens klus-sen. Uit nieuwsgierigheid. Ze bieden aan om te helpen of realiseren zich: ‘Goh, dat hadden we zelf ook wel kunnen doen’. Daar houdt Marelle ze graag aan. “Kom aan het eind van de dag maar langs, dan kun je dingen van ons over-nemen als wij straks weg zijn”. “Soms zijn het mensen die al jaren naast iemand wonen zon-der te weten dat die persoon hulpbehoevend is.” Marelle hoopt dat haar verhaal anderen aan het denken zet. Dat ze zich minder laten opslokken door de dagelijkse dingen. Dat ze zich afvragen ‘heb ik niet een beetje tijd over om iets te doen voor een ander?’ Niet om iets terug te krijgen, maar om iets te geven. “Want voor wat hoort wat, zo sta ik niet in de wereld”, aldus Marelle.

Altijd stand-by voor vluchtelingen zonder papieren

Door de redactie van stille helpers

“Mijn telefoon staat iedere avond en nacht op standby”, zegt Alice Beldman. Ze leidt het Medisch Opvangproject Ongedocumen-teerden (MOO) in Amsterdam.

Voor de 50 cliënten van het project houdt ze iedere avond ‘achterwacht’ voor noodgeval-len. MOO bestaat voor vluchtelingen zonder papieren die vanwege ernstige psychische problemen niet kunnen terugkeren naar hun land van herkomst.

Team van hulpverleners

Alice en een team van vreemdelingenadvoca-

ten, psychiaters, behandelcentra en andere hulpverleners staan sinds 2011 klaar om vluchtelingen van over de hele wereld op te vangen. “Als vrijwilligers of stagiaires aan-geven hier te willen werken zeg ik gelijk, dat dit werk van de lange adem is. Je moet veel geduld hebben.” Zo herinnert Alice hoe de zorg voor een cliënt uit Sierra Leone haar ge-duld op de proef stelde. “Ik heb vaak gewenst in het vliegtuig naar Sierra Leone te kunnen stappen en terug te keren met een koffertje vol papieren. Wat was dat een gedoe. We zijn overall geweest en vaak zonder succes. Uitein-delijk hebben we hem kunnen helpen aan een

verblijfsvergunning, maar dat ging niet zonder slag of stoot.”

Ook successen

Het ASKV / Steunpunt Vluchtelingen, waar het MOO onderdeel van is, heeft vanuit die gedachte al veel successen behaald. Alice benadrukt hoe ze schrijnende individuele gevallen altijd in een politieke context probeert te plaatsen: “Dan bedenken we: welke groepen hebben structureel hulp nodig in Nederland?”. “Zo is ons Meldpunt voor Asielzoekers met Psychische Problemen een groot succes geweest. Eerst konden asielzoekers die zich melden bij Schiphol worden afgewezen als ze niet in staat waren een consistent en coherent verhaal te vertellen. Wij hebben gepleit voor een betere medische controle die vaststelt

Het team aan de lunch met Alice Beldman links voor
[Foto: redactie stille helpers]

waarom iemand niet een samenhangend verhaal kan vertellen. Als je zwaar getraumatiseerd en in de war bent bij-

voorbeeld, maar toch een duidelijk asielmotief hebt. Dat is een structurele oplossing.”

Het ASKV / Steunpunt Vluchtelingen bestaat 25 jaar. Kijk verder op: <http://www.askv.nl>

Stille helpers zijn mensen die anderen hel-pen, omdat ze zien dat het nodig is. Vaak zijn ze onzichtbaar, maar achter de scher-men verzetten ze bergen werk. Helpen en delen geeft Cordaid in 2014 een naam en een gezicht. Om de stille helpers te bedanken voor hun werk, en om anderen te inspireren. <http://stillehelper.nl/nl/>

Levensbeschouwingen en burgerlijke gemeentes kunnen elkaar versterken

Walter Rovers is de voorzitter van WORLD en actief binnen de parochie Maria & Laurentius in Doetinchem

In Doetinchem is er sinds 2009 een vereniging WORLD, dat staat voor Werkoverleg Overheid, Religies en Levensbeschouwingen in Doetinchem. Hierin zijn alle levensbeschouwelijke groeperingen van Doetinchem vertegenwoordigd, momenteel 23.

Het doel van de vereniging is om middels een structureel overleg met de gemeente te bespreken wat de gemeente doet en hoe de levensbeschouwingen daarmee kunnen omgaan. Wederzijdse informatie over wat je doet op het sociale domein is belangrijk, zeker nu de participatie van burgers zo'n belangrijke opdracht wordt. Centraal in de activiteiten van WORLD staan de woorden 'ontmoeting' en 'zingeving'. WORLD heeft dan ook geen ander doel dan d.m.v. ontmoeting en presentie te werken aan het geestelijk welzijn, c.q. de zingeving van alle mensen in de gemeente Doetinchem.

Informatieve bijeenkomsten

Vanaf 2009 zijn er verschillende bijeenkomsten geweest, waarbij de gemeente informatie heeft gegeven, b.v. over mantelzorg. Er wordt ook door de gemeente veel gedaan voor mantelzorgers. Zo is er b.v. een coördinator, een mantelzorgcompliment. Het is goed dat je weet wat de gemeente op dit terrein doet, zodat je daar - zo nodig - gebruik van kunt maken.

Dat je die informatie doorgeeft aan mantelzorgers vanuit jouw (levensbeschouwelijke) organisatie.

Er was een samenkomst over *armoede*, waarbij de gemeente informatie gaf over wat zij doet aan armoedebestrijding, schuldhulpverlening, armoede en kind projecten, enz. En tevens een avond waarbij allerlei levensbeschouwe-

lijke organisaties lieten zien en horen wat zij betekenen voor de armoedebestrijding in Doetinchem. Enkele mensen vertelden over hun eigen schuldenproblematiek.

Ook in Doetinchem wordt er *meer wijkgericht* gewerkt, met gebiedsambtenaren, wethouders die een bepaald deel van de gemeente tot hun speciale aandachtsveld hebben. In Doetinchem heet dat Wijkwerk Nieuwe Stijl, met zeven centra, van waaruit de zgn. buurtcoaches werken, die voor alle problemen het aanspreekpunt zijn en blijven. Het is voor de kerken en andere levensbeschouwingen belangrijk te weten hoe dat werkt. Welke kansen zijn er voor de levensbeschouwingen om hier gebruik van te maken? Deze samenspraak vond plaats in de nieuwe moskee, ook om zo dit nieuwe gebouw te leren kennen.

Een avond over *goed samenleven*, waarbij de burgemeester een inleiding hield en een dominee, bedoeld om meer informatie aan elkaar uit te wisselen en om zo mogelijk nog meer en beter samen te werken.

Lunch met de burgemeester

De nieuwe burgemeester in Doetinchem, de heer Niels Joosten, is uitgenodigd om kennis te maken met vertegenwoordigers van alle in Doetinchem aanwezige levensbeschouwingen, middels een *kennismakingslunch*. Omdat er vanwege de verkiezingen ook een nieuw college was, was ook de nieuwe wethouder daarbij aanwezig, de heer Kees Telder. Bijzonder was dat van de 23 in Doetinchem bestaande levensbeschouwelijke groeperingen er achttien vertegenwoordigd waren. Voor de lunch is informatie gegeven van bepaalde levensbeschouwelijke projecten, de diaconie van de PKN, de PCI van de RK parochie, vrijwilligers financiële ondersteuning (elders

schuldhulpmaatjes genoemd), een maaltijdproject, als voorbeelden van "particulier initiatief". Na de lunch gaf de gemeente informatie over Wijkwerk Nieuwe Stijl.

Binnenkort is er weer een structureel overleg met de nieuwe wethouder. Het is wel spannend hoe hij over zo'n samenwerking denkt. De inbreng van de levensbeschouwingen binnen het sociale domein is onmisbaar. Zij geven mede een invulling aan de sociale cohesie.

Producten

WORLD heeft ook een paar 'producten' afgeleverd. Er is een *Sociale Gids* gemaakt, een boekwerkje met alle instanties die iets kunnen betekenen i.v.m. armoedebestrijding, met een korte informatie over die instantie, maar vooral ook met adresgegevens, hoe je contact kunt krijgen met die instantie. Voor hulpverleners heel handzaam. Aanvankelijk hebben we dat alleen in gedrukte versie uitgegeven. Vanaf dit jaar kunnen de hulpverleners ook een digitale versie ontvangen.

Een andere 'product' is de vrijwilligers financiële ondersteuning. N.a.v. de bijeenkomst over armoede is er contact gezocht met de gemeente. Zij hebben alle medewerking gegeven aan dit initiatief. Toen we in de kerkbladen vroegen om vrijwilligers, bleken er ruim voldoende te reageren. Inmiddels begint een vierde groep aan een training. In een klankbordgroep zitten vertegenwoordigers van WORLD, PAD (Platform Armoedebestrijding Doetinchem) en de gemeente.

WORLD is inmiddels een geaccepteerde en gewaardeerde groep in de gemeente Doetinchem. WORLD wordt regelmatig in raads- en commissiestukken genoemd als een instantie die meetelt en meedenkt! WORLD is ook gekoppeld aan de Sociale Raad, het adviesorgaan van de gemeente op het sociale terrein, elders ook wel WMO-raad genoemd. En WORLD is lid van het Platform Meedoen en Ondersteuningsdiensten, een overlegorgaan van en voor de vrijwilligersorganisaties binnen de gemeente.

Plannen

We hebben velerlei plannen, maar omdat we geen beroepskracht meer hebben, die administratief ondersteuning geeft, wordt het moeilij-

ker een en ander tegelijk uit te voeren. Voor het komende jaar gaan we werken aan het volgende. Een structureel overleg met de wethouder: de gemeente en de levensbeschouwelijke organisaties informeren elkaar over en weer over actuele kwesties

Het project Financiële Administratie blijft aandacht houden via de klankbordgroep; via o.a. de kerken worden nieuwe vrijwilligers geworven. Deze vrijwilligers worden altijd ondersteund door een professional, doen veel administratief werk (brieven ordenen enz.) en houden contact als de professional meer op afstand gaat werken.

Een zingevingskalender, via advertentiebladen en ook digitaal. Met de zingevingskalender willen we elkaars zingevingactiviteiten in beeld brengen en maandelijks breed bekend maken. Dan betreft b.v. een open dag van de moskee, een oecumenische viering, activiteiten op het gebied van vorming en toerusting. In het kader van Wijkwerk Nieuwe Stijl (Doetinchem) inventariseren we welke gebouwen/ruimtes van onze achterbannen ingezet kunnen worden als welzijnspunt of ontmoetingsruimte.

Het project transities. In dit jaar wordt samen met het Platform Armoedebestrijding Doetinchem (PAD) het Symposium Transities vorm gegeven. In dit symposium draait het om de vraag of en hoe burgers, kerken en organisaties moeten omgaan met de transities van Rijk naar gemeente die de gemeente Doetinchem op dit moment in voorbereiding heeft.

Actualiseren van de *Sociale Gids*. We hebben afgesproken elk jaar te zorgen voor een aanpassing en aanvulling, zo ook in 2015. Adressen veranderen regelmatig, maar er komen ook instanties bij.

Een avond over armoede, waar de instanties weer laten zien wat er aangeboden wordt en hoe de regelgeving is gewijzigd en hoe er nog meer samengewerkt kan worden, b.v. middels een solidariteitsfonds.

www.WORLDdoetinchem.nl
e-mail: info@WORLDdoetinchem.nl

“Dat jullie dit voor mij willen doen!”

Redactie 'Vuur', tijdschrift van de protestantse Gemeente Soest, juni 2014

“Hij zat daar gewoon geduldig op de bank te wachten totdat ik mijn papieren en mijn hoofd op orde had gekregen.”

“Zijn geduld, zijn respect voor mij - terwijl ik soms echt in paniek was - zijn voor mij de belangrijkste factoren geweest om mijn financiën weer op orde te krijgen. Maar misschien nog wel het meest zijn oprechte persoonlijke belangstelling.” De ogen van Rachel* lichten op als ze vertelt over Dick, haar SchuldHulpMaatje. Na een scheiding, onvrijwillige werkloosheid en een gedwongen verhuizing voor haar en haar drie schoolgaande kinderen verloor ze het overzicht over haar inkomsten en uitgaven. Er was zoveel te regelen, er kwam zoveel op haar af. Alle houvast was weg. Ze wist hoofd- en bijzaken niet meer te scheiden.

SchuldHulpMaatje biedt uitzicht

Familie gaf haar de krant met het telefoonnummer van SchuldHulpMaatje in Soest. Het goede was dat Rachel aan de bel trok terwijl ze nog niet ver in de schulden zat. Tanja, de coördinator van SchuldHulpMaatje, kwam samen met een vrijwilliger bij haar op bezoek voor de intake. Door gerichte vragen en opdrachten kon Tanja Rachel direct al op een ander spoor krijgen. “Ik wist echt niet dat bepaalde rekeningen met voorrang moeten worden betaald. Dat je anders ook nog te maken krijgt met boetes!”, vertelt Rachel. “Ik was zo blij met het eerste contact. Wel vond ik het moeilijk om een ander te belasten met mijn problemen. Ik wilde het alleen doen. Ik geef ook liever hulp dan dat ik er om vraag. Nee, ik voelde me niet schuldig, het is mij ook overkomen. Maar ik had een zetje nodig van de familie om deze stap te kunnen zetten.”

Betrokken en onafhankelijk

In het gesprek met Rachel, Tanja en Dick vertellen ze over de weg die Rachel en Dick zijn gegaan. “Je bent zowel betrokken als onafhankelijk”, zegt Dick. “Ik heb geen belangen, en ben in mensen geïnteresseerd, in wat ze meemaken in hun leven. SchuldHulpMaatje is erg professioneel en wordt georganiseerd vanuit de kerken. Nu ben ik zelf geen kerklid en dat geldt ook voor Rachel. Maar dat komt niet aan de orde. Het gaat mij om mensen, om hun zorgen, om hun problemen. Het geeft veel voldoening om mensen te helpen weer structuur en overzicht te krijgen in hun financiën, om ze te helpen stappen te zetten naar schuldeisers, belastingdienst of overheid.

*De administratie bijhouden is een hele klus
[Foto: redactie Vuur]*

En natuurlijk is het ook eigenbelang. Het voelt voor mij als verrijking. Nu ik met pensioen ben, krijg ik de kans om weer onderdeel van een netwerk te zijn. We krijgen geregeld supervisie als SchuldHulpMaatjes. Ik leer veel en het is onderling ook gezellig. We kunnen ons verhaal kwijt. Tanja is er voor ons. Zij bewaakt ook de professionaliteit. Onder elkaar worden de namen van mensen nooit verteld.”

“Je hoofd is een chaos”

Rachel: “Dat er mensen als jullie zijn, die dit vrijwillig voor mij willen doen, dat vind ik fantastisch.” Niet dat het altijd gladjes gaat. “Je weet soms niet waar je moet beginnen”, zegt Rachel, “je hoofd is een chaos, want je moet zoveel regelen. Al die papieren en formulieren. En het leven van jezelf en vooral van de kinderen gaat ook gewoon door. Maar de warboel in je hoofd weerspiegelt zich in je papieren. En als je dan weet dat je Maatje komt, dan loopt de druk ook weer op. Dan bel je wel eens af, dan wordt het teveel. Maar aan de andere kant: die stok achter de deur werkt voor mij ook weer goed. Dan zei Dick ‘en nu gaan we eerst bellen’. En dan deed ik dat telefoontje, waar ik zo tegen op zag!” Dick glimlacht bij die woorden. “In dit vrijwilligerswerk heb je veel te maken met emoties. Mensen stellen zich kwetsbaar op. Er is sprake van schuldgevoelens en schaamte. Dan is er ook bij mensen de neiging om vragen of reacties van de belastingdienst of de overheid op zichzelf te betrekken. Dan kan het helpen dat iemand in alle nuchterheid de zaken op een rijtje zet, soms helpt bij het voorbereiden van een telefoongesprek of als ondersteuning meegaat naar een loket.”

Positieve resultaten

In het eerste jaar dat SchuldHulpMaatje in Soest werkt, is er al veel ervaring opgedaan. Er waren al snel veel vragen naar hulp, vragen van mensen uit alle lagen van de Soester samenleving. Gelukkig is er ook een ruim aanbod van vrijwilligers. Dick werkt in Soest met elf collega's. Allemaal hebben ze een korte opleiding gehad. Van te voren wordt iedereen gescreend op geschiktheid. Meestal zijn het mannen en vrouwen die gestopt zijn met werken en lid zijn van één van de kerken. Maar mensen van allerlei leeftijden en met verschillende achtergronden zijn welkom. SchuldHulpMaatje werkt samen met de Gemeente Soest en is daarom alleen voor de inwoners van deze gemeente. De ondersteuning van Rachel door Dick is nog niet gestopt. Wel is de frequentie lager geworden. Dat is ook het algemene beeld, vertelt Tanja. “Mensen stoppen soms omdat ze niet meer willen of omdat de situatie veranderd is. Soms ook kunnen mensen uit de eigen kring ondersteuning bieden. Maar voor de meeste mensen is er na een eerste intensieve periode toch een langere tijd nodig dat een Maatje nog even meekijkt.” Rachel is er blij mee. Er is veel ten goede gekeerd.

*Rachel is een gefingeerde naam

www.schuldhulpmaatje.nl
www.uitdeschulden.nu
www.eerstehulpbijschulden.nl

SchuldHulpMaatje is een initiatief van de landelijke kerken in Nederland als antwoord op de toenemende schuldenproblematiek. SchuldHulpMaatje is een project dat in Soest opgestart is door het Diaconaal Netwerk van vijf kerken in Soest. De goed opgeleide matjes schieten mensen te hulp, die merken dat zij vastlopen met hun financiën. Zij staan voor iedereen klaar, ongeacht ras, geloof of levensovertuiging. Voor meer algemene informatie www.schuldhulpmaatje.nl. Voor Soest e-mail: shmsoest@gmail.com

Feestelijke start Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland

Op 9 oktober was de eerste algemene ledenvergadering van de nieuw opgerichte Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland. Bijna veertig leden ofwel plaatselijke initiatieven SchuldHulpMaatje namen actief deel aan deze unieke bijeenkomst. In een persoonlijke videotoespraak feliciteerde staatssecretaris Jetta Klijnsma van het Ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid de verzamelde leden met de stap naar een verenigingsvorm. Zij verraste de aanwezigen met de mededeling dat zij voor 2015 een extra bedrag toekent om de verdere groei van het netwerk mogelijk te maken.

Hoe ongelijk is Nederland?

Peter de Bie en Hub Crijns zijn beide lid van de Sociale Alliantie

De Sociale Alliantie organiseerde op de VN-Werelddag tegen Armoede op 17 oktober j.l. een conferentie over ongelijkheid in Nederland.

Aanleidingen waren de actuele discussies over het boek *'Kapitaal in de 21ste eeuw'* van de Franse econoom Piketty en een verkenning van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeeringsbeleid (WRR) met de titel *'Hoe ongelijk is Nederland?'*. Voorzitter van de Sociale Alliantie en FNV vice-voorzitter Ruud Kuin opende de bijeenkomst met een introductie waarin hij het probleem rondom verrijking en verarming stevig neerzette.

In Nederland is 65% van het vermogen in bezit van de rijkste 10%; de rijkste 2% bezit 33%.

Is ongelijkheid een probleem?

De rijkste 10% ontvangt in Nederland negen maal zoveel als de armste 10%. Dat was in de jaren '80 nog zes maal (zo is het in Duitsland, Zweden en Denemarken nog steeds). In 1950 ontving een topman 30 maal modaal. Dat is op dit moment 500 maal! Ongelijkheid is toegenomen.

De hamvraag is of ongelijkheid goed of niet goed is? Er zijn argumenten pro. Het eerste is dat iedereen de kans heeft om miljonair te worden. Er wordt niet bij verteld dat die kans statistisch 0,00143% is. Ook wordt niet vermeld dat die kans in landen met minder ongelijkheid het grootst is. Een tweede argument pro is dat de kans op rijkdom economische groei stimuleert. Maar tot wat stimuleert € 7,2 miljoen per uur verdienen? Wat is het stimulerende effect van het feit dat 60% van de mensen goed is voor niet meer dan 4,2% rijkdom? Meer ongelijkheid betekent niet meer groei; in 'gelijkere' landen is er juist meer groei. Het derde argument pro is dat het verschil tussen rijk en arm er altijd al was, dat is een 'natuur-

wet'. Onderzoek, waaronder dat van Piketty, toont aan dat ongelijkheid toeneemt als we niet ingrijpen. Als vierde argument pro wordt genoemd dat rijken voor werk zorgen. Als we kijken naar de praktijk van de rijke multinationals, dan blijkt dat zij het tegendeel doen. Begin jaren '70 waren er 195.000 Nederlanders werkzaam bij een multinational: dat is 1 op 25 werknemers. Anno 2014 zijn dat nog 39.000 mensen: dat is 1 op de 204 werknemers.

Hoe erg is ongelijkheid?

Hoe groter de ongelijkheid in een samenleving, hoe lager de levensverwachting, hoe lager het sociale vertrouwen en hoe hoger het analfabetisme, het moordcijfer, het aantal tienerzwangerschappen en het aantal gevallen van obesitas. Ongelijkheid is een bron van populisme, nationalisme en racisme, omdat grote groepen zich buitengesloten voelen. Ongelijkheid ondermijnt (het vertrouwen in) de democratie. Een kleine groep heeft grote (economische) macht. Flexibilisering, marktwerking, afbraak van de sociale zekerheid dragen bij aan het afnemende vertrouwen.

Wat vinden we acceptabel en wat te doen?

In Nederland vinden we, volgens opinieonderzoek, dat een directeur tot zo'n 5,4 maal meer dan een arbeider mag verdienen. We denken dat het 11,4 maal zoveel is, maar in werkelijkheid is het 17 maal zoveel. In Nederland is 57% van de bevolking voor nivellering. Wat kunnen we doen? Het verzamelen van gegevens is belangrijk: meten = weten. Met Piketty en de studie van de WRR hebben we kennis in handen. Een volgende stap is er iets aan doen. En daar zijn verschillende mogelijkheden voor, bijvoorbeeld het invoeren van een ander belastingsysteem. Een systeem waarbij kapitaal zwaarder belast wordt dan tot nu toe en arbeid ontlast. Waar wij als Sociale Alliantie

Voorzitter Ruud Kuin zette de toemende ongelijkheid stevig neer
[Foto: Peter de Bie]

tie in elk geval naar toe willen: minder grote inkomens- en vermogensverschillen.

Hoe ongelijk is Nederland?

Monique Kremer is één van de auteurs van de WRR-verkenning *'Hoe ongelijk is Nederland'*. Zij vertelde op de conferentie over de bevindingen. De kloof tussen arm en rijk blijkt in Nederland de laatste decennia een stuk sneller gegroeid te zijn dan gedacht. De onderkant van de inkomenspiramide, de 10% minst verdienende huishoudens, is er sinds 1977 in koopkracht 30 procent op achteruitgegaan, terwijl alle inkomensgroepen daarboven er juist op vooruitgingen. Uit de studie blijkt dat de armste 10% van de huishoudens ook van 1990 tot en met 2011 nog 10 procent aan reëel inkomen heeft ingeboet, bovenop de 20% achteruitgang in de jaren daarvoor. Die was vooral het gevolg van de crisis begin jaren tachtig. Huishoudens in de hogere groepen zagen hun reële inkomen over de periode 1977-2011 wel stijgen, van 6% voor de op een na armste inkomensgroep tot 23% voor de rijkste groep. In 1977 verdiende de rijkste 10% in de inkomenspiramide 5,1 keer zoveel als de onderste 10% van de huishoudens, in 2011 was de kloof gegroeid naar 8,2 keer zoveel.

Versobering van uitkeringen

De belangrijkste oorzaak voor de inkomensachteruitgang van de onderste 10% wordt gevormd door de versoberingen van de uitkeringen. De onderste 10%, oftewel 700 duizend huishoudens, bestaat voor een belangrijk deel uit volwassenen met een uitkering, naast bijvoorbeeld zzp'ers met weinig inkomsten

of alleenstaanden met laagbetaalde baantjes. Andere oorzaken van de achteruitgang van de onderste inkomensgroep zijn de groeiende ongelijkheid in uurlonen en het feit dat meer mensen zijn aangewezen op tijdelijke baantjes die bovendien vaak parttime zijn. Een extra reden tot zorg is de schuldenpositie van de allerlaagste inkomensgroep. Langjarig onderzoek van Wiemer Salverda leert dat in 1993 de huishoudens die de onderste 10% van de inkomenspiramide vormen twee keer zo veel schulden hadden als inkomen. Anno 2011 was dat 5,5 keer zoveel.

Vermogens

De grootste ongelijkheid in welvaart zit in Nederland in de vermogensongelijkheid. Prof. Bas van Bavel onderzoekt deze ongelijkheid. De onderste 60% van de huishoudens bezit 1% van het totale vermogen in Nederland. De rijkste 10% beschikt over meer dan de helft van het vermogen. De bovenste 2% bezit een derde van het totale vermogen. In die officiële cijfers zit volgens Van Bavel nog heel veel verborgen vermogen niet verwerkt. Als vermogens van pensioenfondsen mee worden gerekend, is de ongelijkheid iets kleiner, maar blijft groot. Het stereotype beeld van Nederland als het land van de gelijkheid is onjuist. Als het gaat om de ontwikkelingen in de tijd, dan blijkt de ongelijkheid steeds groter te worden. Onderaan groeien de schulden de laatste vijftien jaar sterk, en bovenaan groeien de topvermogens als kool. Dat beeld is in de laatste jaren van crisis niet veranderd; de miljonairs zijn nog rijker geworden.

www.socialealliantie.nl

Op deze site leest u meer over dit boeiende onderwerp.

U kunt zich op deze site ook abonneren op de digitale nieuwsbrief.

Groeiende armoede onder kinderen

Meta Floor is namens Kerk in Actie werkzaam voor armoedebestrijding in Nederland

Steeds meer kinderen in Nederland groeien op in een gezin waar te weinig geld is. Lid worden van een (sport)vereniging zit er niet in, schoolreisjes zijn te duur en kinderen worden op hun verjaardag ziek gemeld omdat er geen geld is voor een traktatie.

Andere kinderen worden gepest omdat ze zelden of nooit iets nieuws aan hebben, en wanneer hun ouders boos of verdrietig zijn, voelen sommige kinderen zich schuldig. Deze kinderen kunnen niet onbezorgd opgroeien: financiële nood bezorgt het hele gezin stress.

460.000 kinderen in armoede

Het aantal kinderen dat in een 'bijstandsgesin' opgroeit, is met meer dan tien procent gestegen. Dat blijkt uit het onderzoek 'Kinderen in Tel 2014' over de periode 2009 tot 2012. Steeds meer ouders kunnen de maandelijkse rekeningen niet voldoen. Steeds meer gezinnen moeten een beroep doen op schuldsanering en zijn afhankelijk van de voedselbank. Deze stijgende armoede is een belangrijke

voorspeller voor de negatieve situatie waarin veel kinderen opgroeien. Armoede heeft grote gevolgen in het leven van een kind. Burgerlijke gemeenten moeten zorg dragen voor een armoedebestrijding waarbij kinderen centraal staan, vinden tal van organisaties, waaronder Kerk in Actie. Maar ook diaconieën kunnen een steentje bijdragen in het verminderen of verzachten van armoede onder kinderen.

Wat kan uw PCI of diaconie doen?

1. Spoor arme kinderen op

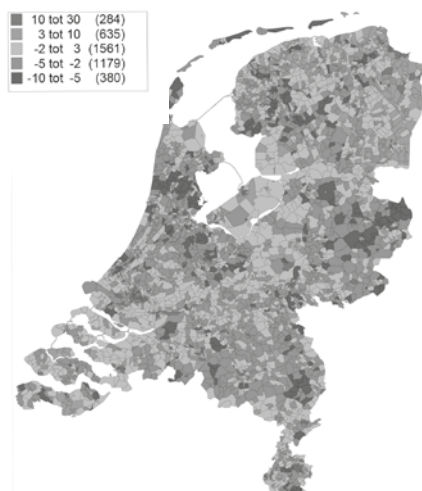
Probeer eerst de kinderen op te sporen die in armoede leven. Ervaring leert dat dit het beste lukt via bestaande organisaties, zoals de voedselbank, de speelgoedbank, scholen, een noodfonds of SchuldHulpMaatje. Maak gebruik van deze netwerken en ga in gesprek om af te stemmen wat uw caritas of diaconie zou kunnen betekenen. Velen zijn deze uitdaging al aangegaan. Zij geven aan dat een belangrijk aandachtspunt is dat het kind als uitgangspunt wordt genomen.

Armoede onder kinderen in Nederland

Het onderzoek 'Kinderen in Tel 2014' brengt de levensituatie van kinderen in gemeentes in beeld op basis van elf indicatoren gebaseerd op het VN Kinderrechtenverdrag. In de kaart is de verdeling van de totaalscore over alle wijken in Nederland weergegeven. Te zien is dat veel arme kinderen buiten de vier grote steden wonen. De armste wijken voor kinderen om in Nederland op te groeien zijn in Leeuwarden, Groningen, Amersfoort, Lelystad en Heerenveen. Het maakt uit in welke wijk je als kind opgroeit, zelfs in dezelfde gemeente zijn de verschillen per wijk vaak groot.

[Beeld: www.kinderenintel.nl]

In de donkergekleurde zones is relatief veel armoede onder kinderen. Zie voor een gekleurde versie van de overzichtskaart www.kinderenintel.nl. Daar is ook een ranglijst van wijken te vinden.

2. Ondersteun bestaande initiatieven

In Nederland zijn momenteel 23 speelgoedbanken. Hier wordt tweedehands speelgoed ingezameld en gesorteerd, waarna kinderen uit arme gezinnen hier vier keer per jaar gratis speelgoed kunnen ophalen. Parochies kunnen zelf tijdens vieringen speelgoed inzamelen of meedoen met een speelgoedbank of ervoor collecteren. Je kunt als caritas of parochie ook andere bestaande initiatieven – gericht op kinderen en armoede – ondersteunen. Met geld, met vrijwilligers of met het beschikbaar stellen van een ruimte in de kerk.

3. Geef financiële steun

In plaatsen waar een diaconaal noodfonds is, zoals in Eindhoven en in Hellendoorn, ontvangen veel gezinnen financiële steun voor bijvoorbeeld schoolspullen, schoolreisje of een fiets. Daarnaast ontvangen gezinnen ook andere financiële hulp. Dit gebeurt vanzelfsprekend niet alleen op plekken waar een diaconaal noodfonds is. Veel PCI's nemen ook rechtstreeks initiatieven op dit vlak.

4. Geef informatie en verwijs door

Steeds meer organisaties buiten de kerken houden zich bezig met kinderen in armoede. Neem de stichting Leergeld, die op 74 plaatsen in Nederland financiële ondersteuning biedt aan kinderen op het gebied van onderwijs, sport, muziek en cultuur. Of de Stichting Jarige Job, die ervoor zorgt dat ouders 'van de voedselbank' behalve hun voedselpakket ook een Jarige-Job-box meekrijgen, met allerlei spullen voor een leuke verjaardag. Resto van Harte organiseert op veel plekken in Nederland een kinderresto, waar arme kinderen samen met een kok een lekkere en gezonde maaltijd kunnen klaarmaken. Vanuit de parochie of caritas kun je mensen in armoede doorverwijzen naar deze stichtingen en er informatie over geven in het parochieblad.

5. Organiseer zelf

Enkele voorbeelden:

- In een aantal grotere plaatsen zoals Gouda, Ede, Apeldoorn en Amersfoort wordt al

enkele jaren de diaconale actie Vakantiegeld delen georganiseerd. Gemeenteleden geven een gedeelte van hun vakantiegeld, zodat gezinnen in armoede ook eens een weekje op vakantie kunnen.

- In Maarssen geven de plaatselijke kerken een verjaardagstas aan alle kinderen uit minimegezin. Met slingers, ballonnen, een tegoedbon voor taart, een traktatie op school en een cadeaubon voor de jarige. Zij vullen de tas in samenwerking met de plaatselijke middenstand.
- De kerken in Lelystad zijn aan het experimenteren met het organiseren van een ontbijt voor kinderen die 's morgens zonder eten naar school moeten.

6. Pleit voor beter armoedebestrijding

Het gemeentelijk armoedebestrijding is een belangrijk instrument om de levenssituatie van alle kinderen te verbeteren. De Kinderombudsman deed onlangs al aanbevelingen aan alle burgerlijke gemeenten om een 'kindpakket' in te voeren. Zo'n kindpakket bevat basisbehoeften voor kinderen, zoals lessen voor een zwemdiploma en deelname aan vrijetijdsbezigheden. *Kinderen in Tel* deed hetzelfde. Zie www.kinderenintel.nl.

Na overleg met staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken stuurde ook Kerk in Actie (samen met anderen) een brief aan alle gemeenteraden, met de oproep om de armoede- en schuldenaanpak een prominente plaats te geven in de plannen van de nieuwe gemeenteraden. En de oproep om alle mogelijkheden van samenwerking met maatschappelijke organisaties te benutten. De brief werd mede ondertekend door o.a. Leergeld Nederland, Stichting Jarige Job, Resto van Harte, Stichting Urgente Noden en het Jeugdsportfonds. In Amersfoort doen de diaconieën mee met Pact Sam Sam, een platform voor vrijwillige hulporganisaties voor armoedebestrijding in Amersfoort. Meer hierover is te vinden op www.pactsamsam.nl.

Sluit je als parochie of caritas aan bij de beweging rond armoede en kinderen. Start gesprekken met de wethouder of lokale politici. Wijs hen op de gegevens uit www.dekinderombudsman.nl en www.kinderenintel.nl én voeg uw eigen ervaringen hier aan toe.

Kinderen en Armoede - actief netwerken

Hub Crijns is bestuurder van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Eén op de negen kinderen in Nederland groeit op in armoede. Vanuit de parochie of caritas kunt u deze kinderen op het spoor kan komen. Contact zoeken met bestaande organisaties is essentieel.

Het is goed om te inventariseren wat er in uw omgeving gebeurt voor kinderen in armoede. Welke organisaties en sleutelfiguren zijn hierbij betrokken? Actief netwerken met organisaties als de Speelgoedbank, de Voedselbank of stichting Leergeld is hiervoor belangrijk. Enerzijds om op het spoor te komen wat er nodig is, anderzijds om te versterken wat er al gebeurt of kinderen door te verwijzen. Ook basisscholen kunnen een goede bondgenoot zijn van de diaconie of caritas.

Estafette tegen armoede en onrecht

De gezamenlijke kerken en moskeeën in Heerhugowaard organiseren met steun van de gemeente een zogenaamde 'Estafette tegen armoede' om voedsel in te zamelen voor de mensen, die zijn aangewezen op de Voedselbank. De estafette gaat in oktober 2014 van start en duurt tot eind november. Tevens wordt er geld ingezameld om kledingbonnen te kunnen verstrekken aan de jonge kinde-

ren van mensen die aangewezen zijn op de voedselbank, om rond Sinterklaas iets nieuws voor hen te kunnen kopen. De kledingbonnen kunnen door de organisatie met een aanzienlijke korting worden gekocht bij een kledingbedrijf in Heerhugowaard. Tijdens het Diaconale Weekeinde begin november rond het feest van Sint Maarten is er in de Dionysiusparochie veel aandacht voor de 'Estafette'. In dat weekend begint de kledingactie en start de voedselinzamelingsactie die in de parochie in de Advent wordt gehouden.

Omzien naar elkaar in de Verrijzenisparochie in Ulft De Achterhoek

"In november was er de Week van de Armoede en vanuit de parochie konden we in 'De Gelderlander' verslaggever Gerco Mons volgen. Hij leefde met zijn gezin twee weken lang op een leefgeld van € 70,- per week. We konden de worstelingen lezen... "Welke keuze maak ik, waar besteden we vandaag ons geld aan?" In een van de artikelen schrijft hij over armoede die verborgen helden oplevert. Als je met armoede geconfronteerd wordt, dan kun je twee dingen doen: vluchten en in een hoekje wegduiken of trotseren en knokken. En zij die kiezen voor het laatste zijn wat hem betreft

helden! Bijstandsmoeders, bijvoorbeeld, die zichzelf wegcijferen om hun kinderen een geweldige jeugd te geven, omdat ze blijven staan in de dagelijkse strijd tegen armoede en 'vechten' voor hun kinderen. Ook binnen de parochie komen we allerlei vormen van armoede tegen,

Als ouders een handicap hebben en een uitkering is de kans groot dat hun kinderen in armoede opgroeien
[Foto: Peter de Bie]

materieel maar ook geestelijk, want het een kan het gevolg van het ander zijn. Pastoraal en diaconaal wordt er hulp geboden, ondersteuning om mensen verder te helpen, weer een beetje hoop bieden. Mensen kunnen veel aan, maar soms lukt het niet alleen. De Schuld-hulpmaatjes doen dat, maar ook het appel dat gedaan wordt op Parochiële Caritas Instelling maakt dat duidelijk. Daarom geven we in de maand december extra aandacht aan armoede en kinderen, Vooral voor de samenstelling van de kerstpakkettenactie kunt u als parochianen meedoen. Met houdbaar voedsel bijvoorbeeld, of met geld."

Stichting Leergeld

De Stichting Leergeld Nederland is een landelijke organisatie, die ontstaan is vanuit de Vincentius Vereniging Tilburg. Het doel is om kinderen uit arme families bij te staan in de kosten voor school, sport, vereniging, een computer, schoolboeken, of reiskosten. Er zijn momenteel zo'n 74 plaatselijke Stichtingen. Trees Pacilly van de Stichting Leergeld Breda. "Onze visie is jongeren kansen geven om te werken aan hun toekomst. We werken daarvoor met de jongeren én de ouders." De Stichting verwijst in eerste instantie naar bestaande voorzieningen, maar biedt ook zelf hulp in de vorm van een voorschot, gift of renteloze lening, of in natura. De Stichting werkt met vrijwilligers die op huisbezoek gaan en mogelijkheden en moeilijkheden bespreken. Trees Pacilly wijst op de effecten die armoede heeft op kinderen. Kinderen en jongeren worden door armoede ernstig in hun sociale mobiliteit belemmerd. Ouders doen erg hun best voor hun kinderen, maar gaan gebukt onder (geld)zorgen.

De Parochiële Caritasinstelling Noordwijkerhout

De PCI helpt mensen in nood te helpen. Vaak arme mensen. Ook in Noordwijkerhout leven mensen in armoede. Meestal lopen ze er niet mee te koop. Het is niet makkelijk te zeggen hoeveel iemand moet ontvangen om

boven de armoedegrens uit te komen. De situaties waarin de mensen verkeren zijn heel verschillend en alle mensen zijn anders. Armoede is heel erg aan de persoon gebonden.

- Armoede is als je elke dag als moeder het gevoel hebt dat je de kinderen niet kunt geven wat hun vriendjes doorgaans ook krijgen, omdat je zo al elke maand rood staat.
- Armoede is ook geen geld hebben om je kapotte stoelen en tafel te kunnen vervangen of je versleten vloerbedekking, omdat je failliet bent gegaan en nu jaren bezig bent de schuldeisers af te betalen.
- Armoede is elke cent drie keer omdraaien voor je hem uitgeeft en zeker niet aan een stukje vlees op je bord.
- Armoede is niet mee kunnen doen aan de sport of de muziek waar je zo'n plezier in hebt, omdat je de contributie nog wel van de extra uitkering van de gemeente kunt betalen, maar geen sportspullen of een instrument kunt kopen.
- Armoede is als het busgeld voor een kind dat naar een school in Leiden gaat wordt niet meer vergoed.
- Armoede is als je oude autootje, waarmee je naar je werk kon komen, het begeeft en je geen geld meer hebt om het te repareren of een ander te kopen.
- Armoede is als je man wegloopt en jou met de kinderen en de schulden laat zitten.
- Armoede is als je de voorwaarden niet begreep, en nu merk je dat de aankoop je zwaar in de schulden brengt en je er niet meer van af kunt. Je schuift andere betalingen vooruit en krijgt aanmaning op aanmaning binnen, waardoor de schuld nog eens verdubbelt en je uiteindelijk de deurwaarder aan de deur krijgt.

De parochiële Caritasinstelling werkt in het hulp bieden samen met de Diaconie van de Witte Kerk en het Hulpfonds van de Samenwerkende Kerken in Noordwijkerhout (HSK).

In 2013 bracht de Kinderombudsman het rapport 'Kinderen en armoede' uit met aanbevelingen voor burgerlijke gemeenten en andere initiatiefnemers. U kunt het rapport, de aanbevelingen en de brief van staatssecretaris Klijnsma downloaden op <http://www.dekinderombudsman.nl/92/ouders-professionals/publicaties/rapport-kinderen-in-armoede/?id=106>

Achterhaald en hernemen: RKWO in vogelvlucht

Dr. Erik Sengers is stafmedewerker Dienst Diocesane Caritas bisdom Haarlem-Amsterdam

In bijna elke grote en kleine stad in Nederland bestaan wel een of meerdere grote caritatieve fondsen met historische wortels. Meestal gaan deze fondsen terug op de vroeg-moderne tijd, toen de opkomende steden in de Republiek der Nederlanden adequate vormen van hulpverlening nodig hadden.

Omdat de samenleving verdeeld was volgens religieuze scheidslijnen, was de hulpverlening het uiteindelijk ook. De geschiedenis van deze fondsen geeft aanleiding om de grote lijnen in de ontwikkeling van de caritas te ontdekken en te begrijpen waar die nu staat, hoe die geworden is zoals ze is. Ook kunnen we vanuit het verleden leren wat mogelijk in de toekomst de juiste antwoorden en handelingsvormen zijn. De geschiedenis van de caritas is dus een belangrijk onderdeel van de caritaswetenschap, en hoe meer er van bekend is hoe beter de praktijk ervan kan worden.

Jubileumboek

Het jubileumboek van het Rooms Katholiek Wees- en oudeliedenhuys brengt juist deze koppeling tussen actualiteit en geschiedenis aan en vormt daardoor een zeer waardevolle bijdrage aan de studie en praktijk van de caritas. Deze koppeling kan tot zeer kritische vragen leiden, hetgeen naar voren komt in het beknopte maar even puntige voorwoord van de voorzitter Lempers. Hij verwijst naar de titel van het jubileumboek, en stelt de vraag of het wezen van de caritas, die achterhaald scheen, in de tijd van bezuinigingen en nieuwe vormen van armoede niet hernomen moet worden. Wat op het eerste gezicht een oubolige titel lijkt, wordt zo een opmaat voor een kritische blik op onze huidige tijd door de ogen van vroeger. Nog even los van de hoogstaande inhoud is de uitgave - voorzien van vele afbeel-

dingen en foto's, die de geschiedenis tastbaar maken - een feest voor het oog.

Caritas 2.0

Het boek is verdeeld in drie maar eigenlijk twee delen: een actueel deel onder de titel 'Caritas 2.0' en een historisch deel. Het is tekenend dat de redactie ervoor heeft gekozen om het actuele deel vooraf te laten gaan aan de geschiedenis in plaats van het daarop een toelichting te laten zijn. De openingsbijdrage is van Schwab, de voorzitter van de samenwerkende fondsen in Den Haag. Met een aantal cijfers en praktijkvoorbeelden laat hij zien dat de noden hoog blijven en dat armoede relatief, maar wel concreet is. Interessant is dat hij aan de hand van casussen een aantal dilemma's aanspreekt die iedereen werkzaam in caritas en hulpverlening herkent. Is iemand werkelijk zelf schuldig aan zijn toestand? Zijn de kosten voor de samenleving soms niet hoger als er niet geholpen wordt? Controle op fraude leidt soms tot meer nood in individuele gevallen. Veel mensen zijn slachtoffer van de verlokkingen van de financiële markten. Oplossingen geeft hij niet, maar hij stelt wel de goede vragen.

Ook de bijdrage van Thijs Caspers is door de originele koppeling van de begrippen diaconie en caritas aan de katholieke sociale leer zeer lezenswaardig. In zijn bijdrage behandelt hij eerst de betekenis van diaconie vs. caritas, waarbij hij tot de conclusie komt dat beide te gebruiken zijn. Als karakteristiek geeft hij aan dat beide gekenmerkt worden door een gevoel van urgentie bij de nood, van wederkerigheid tussen helper en geholpene, en dat het van beneden naar boven gaat, uit het concrete naar de samenleving. Deze visie op naastenliefde werkt hij verder uit aan de hand van de centrale begrippen van het katholiek sociaal denken, en hij sluit af met de constatering dat

er actief naar buiten getreden moet worden. Het idee van wederkerigheid wordt in een bijdrage van pastoraal werkster Roelofs verder uitgewerkt: juist door oprechte ontmoeting zoals in het verhaal van de barmhartige Samaritaan kan het machtsverschil tussen hulpverlener en hulpvrager verkleind worden. Twee andere bijdragen sluiten bij dit theologische perspectief aan. Ruud Huysmans beschrijft de herkomst en betekenis van de drieslag 'vieren-leren-dienen' voor de kerk. Hij koppelt dit aan de drieslag 'priester-profeet-herder' om aan te tonen dat iedereen geroepen is deze oer-christelijke opdrachten in samenhang te beleven, als middel om het Koninkrijk Gods dichterbij te brengen. Verhoef, geestelijk verzorger in het OLV-ziekenhuis te Amsterdam, geeft de Emmaus-ervaring als kern van zijn werk aan. Hij maakt zich zorgen dat door de beeldvorming over de kerk, bezuinigingen in de ziekenhuizen en de opkomst van algemene geestelijke verzorging het moeilijker wordt uit te leggen wat het specifieke van zijn werk en inbedding is. Paus Franciscus geeft hem die Emmauservaring weer terug. Sophie van Bijsterveld schrijft over de verhouding privaat initiatief en de overheid. Ze laat zien dat veel religieus geïnspireerde initiatieven juist dat doen wat de overheid vraagt, namelijk betrokken burgerschap. Het is daarom teleurstellend dat veel overheden religie zien als iets privé, en niet zoals haar pleidooi is ruimte scheppen om op een gezonde manier de scheiding met het publieke te overstijgen. Ruud Lubbers tenslotte schrijft over de globalisering van solidariteit (Verenigde Naties, rechten van de Mens, Club van Rome en Charter of Compassion), maar zijn bijdrage valt tegen door gebrek aan kader en structuur.

Historie van het RKWO

In het tweede deel wordt de geschiedenis van het RKWO behandeld door amateur-historica

Remery-Voskuil en regente Pleunis. Remery beschrijft hoe in 1764 een groep katholieke middenstanders in Den Haag de armenkas overnam van de pastoor om hem van de zorg te ontlasten. In 1765 wordt het weeshuis gesticht. De daaropvolgende geschiedenis zien we bij veel andere fondsen ook: het dagelijks leven in de instellingen; opkomende stedelijke zorg in de Bataafse Republiek; de inzet van religieuze congregaties, de discussies met de opkomende kerkelijke hiërarchie en

de stichting van scholen in de negentiende eeuw; de stichting van bejaardenhuizen en de financiering van de overheid daarvan in de twintigste eeuw. Pleunis gaat in op de geschiedenis na 1952, toen de tehuizen verzelfstandigd werden en het RKWO zich ging richten op subsidieverstrekking en wetenschappelijk onderzoek.

Boeiend boek

De twee delen vullen elkaar goed aan en versterken elkaar. Zo wordt niet alleen duidelijk wat de achtergrond is van een katholiek fonds, maar ook wat de actualiteit ervan is. Gezien de omvang van beide delen zouden ze ook apart uitgegeven kunnen worden. In ieder geval het eerste deel zou ook zelfstandig een belangrijke rol kunnen spelen in de gesprekken over caritas in geloofsgemeenschap, maatschappelijke organisaties en samenleving. Zo krijgt deze jubileumuitgave ook buiten Den Haag relevantie.

M.E.M. Remery-Voskuil (red.): *Achterhaald en hernemen. 250 jaar Rooms Katholiek Wees- en oudeliedenhuys in Den Haag van 1764 tot 2014*, RKWO Den Haag en auteurs 2014, ISBN/EAN: 978-90-78595-09-0, 274 pag.. Bestellen kan per e-mail naar rkwo@xs4all.nl. € 25,- plus € 5,80 verzendkosten.

Afscheid van het neo-liberalisme? Nieuwe waarden in de politiek?

Toine van den Hoogen is emeritus-hoogleraar fundamentele theologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen

De bundel *Afscheid van het neo-liberalisme?* bevat de teksten van een studiemiddag die werd gehouden op 20 september 2014 onder auspiciën van het Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk CSLK van het bisdom Haarlem-Amsterdam.

De thematiek van de studiemiddag wordt belicht vanuit het sociaal-democratisch denken in de traditie van de PvdA en het christelijk-sociaal denken in de traditie van de CDA. Daarom zijn twee documenten toegevoegd: *'Van waarde. Sociaal-democratie voor de 21e eeuw'* (2013) van de Wiardi Beckman Stichting, en *'Startdocument Rijnlands Denken en Doen'* (2012) van de Provinciale afdeling Friesland van het CDA. De teksten zijn enerzijds een bijdrage van René Cuperus vanuit de Wiardi Beckman Stichting, met een commentaar door de inmiddels overleden Gerard van Wissen namens het CSLK; en anderzijds een bijdrage van Hein Pieper vanuit de CDA met een commentaar namens het CSLK door Fred van Iersel.

De titel van de bundel bevat tweemaal een vraagteken.

Het woord 'neo-liberalisme' wordt voorzien van een vraagteken. Dat vraagteken duidt erop dat het woord hier niet verwijst naar de bekende stroming in de geschiedenis van het economische denken. Het verwijst naar een type van economisch denken en beleid dat in kringen van de PvdA gangbaar werd sinds Wim Kok in zijn Den Uyl lezing in 1995 ervoor pleitte dat de PvdA haar ideologische ve-

ren zou afschudden. Het rapport *'Van waarde'* wil een alternatief bieden voor deze richting in het economisch denken en beleid.

Ook de woorden 'Nieuwe waarden in de politiek' worden voorzien van een vraagteken.

Dat komt omdat in de vier bijdragen gezocht wordt naar een antwoord op de vraag of het zogenoemde Rijnlandse model zo'n alternatief biedt en hoe dit model dan verstaan dient te worden? Daarom staat het tweede vraagteken in de titel.

Een ambitieus programma voor deze studiemiddag!

De eerste vraag luidt dus: welke principes bepalen het alternatief voor het neo-liberalisme? 'Het Van Waarde project kan men dus zien

als het verlate antwoord op het afschudden van de ideologische veren. Poging tot nieuwe veren', schrijft Cuperus (p.23). Het gaat niet om een filosofie, noch om een beleidsdocument, geen beginselprogramma noch verkiezingsprogramma. 'We richten ons op de waarden die mensen onder druk voelen staan, en verbinden die met de klassieke missie van de sociaal-democratie' (p.23).

De vier waarden zijn (1) bestaanszekerheid in een markteconomie naar Rijnlandse snit, (2) cultuurpolitiek die is gericht op vorming, ontplooiing, emancipatie en bewustwording, (3) goed werk, zeggenschap en autonomie op de werkplek voor iedereen, (4) binding en solidariteit, zowel in het groot – tussen hoger opgeleiden en lager opgeleiden – als in het klein – leefbaarheid op straat en in het publieke domein. Men pleit voor een herstel van

de traditie van het communitarisme (Banning) en ziet zich staan voor een nieuwe wederopbouwopgave waarin 'de neoliberale automatische piloot is uitgeschakeld' (p.33). Vanuit de waarden van de Katholieke Sociale Leer kan een grote gemeenschappelijkheid met deze principes worden geconstateerd, zegt Van Wissen. Alle sociale encyclieken benadrukken de menswaardigheid en roeping van de mens tot een respectvolle arbeid die bijdraagt aan de persoonswording van eenieder. De mens wordt alleen maar persoon in een binding met gemeenschappen. Men kan met veel instemming de kritische passages in het 'Van Waarde project' lezen over de marktmaatschappij, schrijft Van Wissen (p.43). Immers, burgers zijn van hun eigen instituties vervreemd. Dat wij steeds meer *cliënten* zijn in het gemeentehuis (stadskantoor), in het ziekenhuis, verpleegtehuis in plaats van burgers, is een vervreemdende ontwikkeling omdat 'het marktdenken zich uitstrekt over deze terreinen en daar het morele weefsel sloopt' (p.43). Tegen de achtergrond van de Katholieke Sociale Leer zijn ook wel kanttekeningen te maken bij dit waarde-perspectief van Rijnlandse snit. Deze worden door Van Wissen als vragen geformuleerd. Is de sociaal-democratie nog steeds gericht op de individuele bevrijding in combinatie met een robuuste publieke sector? (p.44). Moeten we groeien naar 'één grote middenklassenmaatschappij'? (p.44). En waarom is er kennelijk nog steeds die afstandelijke houding ten opzichte van levensbeschouwing en met name godsdienst? (p.46). 'Men kan in de politiek de diepste overtuiging niet opzij zetten', schrijft Van Wissen (p.47). De bijdragen van Cuperus en Van Wissen sluiten mooi op elkaar aan en zijn een heldere en argumentatief doorzichtig opgebouwde analyse en pleidooi voor een verdere discussie over het Rijnlandse model. Men mist overigens bij beide auteurs wel een diepere analyse van de 'clash tussen humeuren en lifestyles die Nederland verlamt' (p.29) en van de redenen waarom 'de lijm niet meer plakt' (p.31). Daarom komt het waarden pleidooi boven de markt te hangen. Wellicht zou het conceptueel

nog vruchtbaarder zijn geweest door een reflectie op de veranderende rol van de staat. Want dat zou een andere aanvliegroute hebben kunnen bieden op een vernieuwd denken over de verhouding tussen godsdienst, levensbeschouwing en politiek. Van Wissen raakt dit punt jammer genoeg tekort en te laat aan (p.46-47).

Debat over het Rijnlands model

De tweede vraag luidt welk alternatief het Rijnlandse model biedt. Ze wordt eerst ter hand genomen door Hein Pieper. De titel van zijn bijdrage verwijst naar het vernoemde document van de afdeling Friesland van de CDA. Maar dat is zo ongeveer het enige spoor dat refereert aan deze tekst. Pieper biedt een caleidoscopische serie van losse en onsamenvangende reflecties. Bizar genoeg vat hij dan plotseling (p.66) het Katholiek Sociaal Denken samen als een pleidooi voor een herstel van de verbinding tussen samenleving, bedrijfsleven en overheid, en dat pleidooi zou, zo schrijft Pieper, drie kernwoorden hebben: eigenaarschap, verantwoordelijkheid en vertrouwen. 'Welnu, dit is Rijnlands denken in mijn ogen' (p.67).

De beduusdheid die de lezer is overvallen door deze vorm van 'short-track skating', verdwijnt gelukkig weer door het commentaar van Fred van Iersel. Hij biedt een diepgaandere analyse van het document uit Friesland en stelt steeds opnieuw – reagerend op Pieper – de vraag 'of het CDA zich misschien schaamt voor zijn erfenis?' (p.74). Hij zou graag het document uit Friesland meer inhoud geven door – in de traditie van de katholieke sociale leer – ruimte te maken voor een hedendaagse staatsfilosofie en een visie op de rechtsstaat' (p.82). Want de vraag is juist of een visie op een participatieve Rijnlandse samenleving wel mogelijk is zonder een participatieve overheid', schrijft Van Iersel (p.83). Het tweede vraagteken in de titel mag en moet dus blijven staan.

Agenda & weetjes

& Kandidaten doctor Poelsprijs gezocht. Het Limburgs Diaconaal Fonds waardeert de vele kleinschalige projecten en individuele personen die kwetsbare medemensen in de Limburgse samenleving terzijde staan. Zij wil deze organisaties en individuele personen ook stimuleren om hun werk zichtbaar te maken. Daarom is een tweejaarlijkse 'Doctor Poelsprijs' in het leven geroepen. Deze prijs wordt in mei 2015 voor de tweede maal uitgereikt tijdens een door de Dienst Kerk en Samenleving te organiseren Sociale Studiedag. Kandidaten voor die prijs kunnen nu worden voorgedragen. De prijs bestaat uit een financiële bijdrage en een klein kunstwerk. Daarnaast zullen alle genomineerde projecten en initiatieven uitvoerig worden beschreven en meedelen in de publiciteit. Kandidaten voor de prijs kunnen worden voorgedragen via parochies, diaconale werkgroepen en/of sociaal-maatschappelijke organisaties (zij kunnen ook zichzelf aanmelden), Limburgse maatschappelijke organisaties, of individueel initiatief. Aanmelden is mogelijk tot 31 december en kan via de mail naar het secretariaat van het Limburgs Diaconaal Fonds. Het aanmeldingsformulier is te vinden op www.limburgsdiacaalfonds.nl

& Bisdom Rotterdam start Laurentiusjaar. Op 15 november begint het bisdom Rotterdam met een nieuw themajaar: de H. Laurentius. De diaken Laurentius (225-258) is de patroonheilige van het bisdom Rotterdam. Voor alle activiteiten tijdens dit jaar is een aparte website geopend: <http://www.bisdomrotterdam.nl/bisdomrotterdamnu/2014/laurentiusjaar/Pages/laurentiusjaar.aspx>

& In september is de brief 'Hebben wij iets met elkaar?' verschenen met gedachten over samenhang en isolement in onze maatschappij vanuit het referentschap 'Kerk en Samenleving' van de Rooms Katholieke Kerk in Nederland. Niet alleen onze economie maar ook onze gehele cultuur verkeert in een crisis. Dat gaat iedereen in de samenleving aan. De auteurs van deze sociale brief willen als leerlingen van Jezus Christus en geïnspireerd door de katholieke traditie samen met anderen meedenken over de aard en de oorzaken van de crisis en hoe we daar op kunnen reageren. U kunt de tekst downloaden: <http://www.rkdiakonie.nl/main.asp?PageNum=0&IntType=17&pid=15&IntCount=5&IntEntityId=593>

& Zaterdag 31 januari 2015 organiseert Skanfonds de Inspiratiedag 'Omzien naar elkaar'. Een dag voor en door mensen die zich vanuit de katholieke traditie laten inspireren tot naastenliefde. Nederland staat op de drempel van grote veranderingen die van invloed zijn op mensen in armoede, vluchtelingen, dak- en thuislozen en zieken. Wat betekent dit in de praktijk voor de uitvoering en betekenis van uw vrijwilligerswerk? De rode draad van de dag is delen. Delen van bezieling. Van ervaringen, tips en mooie verhalen. Zodat u aan het einde van de dag met inspiratie, kennis en bemoediging weer naar huis gaat. De dag vindt plaats in Museum Catharijneconvent in Utrecht. In het programma is ruimte om deze prachtige tentoonstelling gratis te bezoeken. Reserveer deze datum dus snel in uw agenda. De definitieve uitnodiging volgt binnenkort. We kijken er naar uit om u te kunnen verwelkomen! Lees verder op: www.skanfonds.nl

& Friesland Solidair bestaat dit jaar als organisatie voor maatschappelijk aktiveringswerk 60 jaar. Vanaf november 2013 tot en met november 2014 zijn alle 12 belangrijke langjarige projecten en initiatieven in het zonnetje gezet en natuurlijk kwam alles terug tijdens het 60-jarig jubileum. De website is naar aanleiding van dit jubileum vernieuwd en u treft nu alle activiteiten in een nieuw jasje aan. <http://www.solidairfriesland.nl/>

& De Pater Grasveldpenning, een initiatief van het bestuur van Solidair Friesland, wordt in 2014 voor de vierde keer toegekend. Een onafhankelijke jury, dit keer onder voorzitterschap van Henk Kroes, oud-voorzitter van de Vereniging De Friesche Elf Steden, heeft de keuze gemaakt. Het initiatief voor deze penning ontstond in 2002, als een gebaar naar Pater Grasveld, voormalig bestuurslid van Solidair Friesland. Solidair Friesland wil met de Pater Grasveldpenning het - vaak onzichtbare - werk van de vele vrijwilligers onder de aandacht te brengen. De activiteiten van de voorgedragen kandidaten sluiten aan bij de wijze waarop Pater Grasveld in het leven stond. Dat betekent: trouwe betrokkenheid op de ander, met extra aandacht voor de sociaal zwakkeren en proberen hen tot steun te zijn. Alle 20 genomineerde kandidaten brengen zijn motto 'Vrede en alle goeds' in praktijk. Hun vrijwilligerswerk of project sluit voor 100% aan bij de criteria. Iedereen is natuurlijk benieuwd wie deze Penning dit jaar gaat ontvangen.

& Het bestuur van Mara Rotterdam heeft per december 2014 Hermen van Dorp benoemd tot opvolger van Lieke Steinmijer. Hermen is sinds 2004 werkzaam bij Stichting Mara Rotterdam als geestelijk verzorger voor mensen met HIV/Aids. Vanaf juni 2009 werkt Hermen ook voor Mara in Den Haag als consultant voor diverse vrijwilligersprojecten, waaronder Opstap voor zwerfjongeren, het platform zorgvrijwilligers en de Afrikaanse migrantenkerken.

& Het Aartsbisdom Utrecht werkte op zaterdag 8 november mee aan de reddingsactie 'Mag het wat meer zijn?' voor Straatnieuws Utrecht. Door fraude van de penningmeester kwam de daklozenkrant van Utrecht in financiële problemen. Ongeveer 130 mannen en vrouwen, onder wie vele dak- en thuislozen die dankzij de verkoop van Straatnieuws een bescheiden inkomstenbron en een zinvolle dagbesteding hebben, werden daardoor gedupeerd. Het initiatief voor deze actie lag bij een nieuw tv-programma, een aantal Utrechtse bedrijven en organisaties droeg een steentje bij.

& Enschede vormt op 2 april 2015 het decor van The Passion. De vijfde editie van deze grote live tv-productie wordt opgevoerd in de binnenstad en op andere karakteristieke plekken van deze universiteitsstad. The Passion vertelt tijdens een groots en uniek muziekenvenement over het lijden, sterven en de opstanding van Jezus. Net als voorgaande jaren trekt er een processie met duizend mensen en een groot verlicht kruis door de straten op weg naar het hoofdpodium. The Passion, 2 april 2015, 20.30 uur, live bij EO-KRO op NPO 1.

Cordaid Bond Zonder Naam

Cordaid Bond Zonder Naam ondersteunt in Nederland coöperatief sociaal ondernemerschap van mensen met lage inkomens. Daarnaast kent de Bond een Noodfonds voor eenmalige financiële hulp aan mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt.

Armoede tegengaan met ondernemerschap

Cordaid Bond Zonder Naam richt zich op het duurzaam tegengaan van armoede en sociale uitsluiting. Daarom helpt de Bond mensen met lage inkomens om samen kleinschalige, vernieuwende initiatieven op te zetten voor sociaal ondernemerschap. Door samen te ondernemen, bijvoorbeeld door als coöperatie een wijkrestaurant, werkplaats of versmarkt te runnen, kunnen zij hun inkomsten verhogen of hun kosten verlagen. De Bond stimuleert dat de buurt actief betrokken is bij de coöperaties en dat de coöperaties op hun beurt bijdragen aan de leefbaarheid in hun eigen wijk of stad.

Jubileum Cordaid

In 2014 bestaat Cordaid en haar voorlopers 100 jaar. Als onderdeel van dit jubileum laat Cordaid stille helpers uit hun schaduw treden. Lees, bekijk, beluister alle verhalen op www.ditwilikmetjedelen.nl.

Help mee

Wilt u meehelpen om armoede duurzaam te bestrijden? Word dan donateur: Giro 1500 t.n.v. Cordaid Bond Zonder Naam Den Haag. Met uw steun ondersteunen we coöperaties van mensen die via ondernemerschap hun positie willen verbeteren en helpen we mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt met een eenmalige bijdrage.

Meer weten?

I: www.cordaidbondzonder naam.nl
E: info@cordaidbondzonder naam.nl
T: 070-3136220

Donateurs voor het LKDB

Het LKDB zoekt voor de site www.rkdiaconie.nl donateurs. Het opzetten en bijhouden van deze digitale ontmoetingsplek kost geld. We zijn geholpen met elke bijdrage, klein of groot. Uw financiële gift maakt de instandhouding van deze diaconale website mogelijk. Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB), Kamer van Koophandel 41183443, Bankrekening NL37 INGB 0000 1714 32, ten name van Beheersstichting LKDB, onder vermelding van "Gift Diaconale Alliantie".

Abonneer u op *Diakonie & Parochie*

De kosten voor de jaargang 2015 bedragen € 22,50, inclusief portokosten. Na opgave ontvangt u de resterende nummers van de jaargang thuisgestuurd. Voor dat bedrag heeft u een praktisch diaconaal vaktijdschrift, waardoor u op de hoogte blijft van de ontwikkelingen op het katholieke diaconale terrein. Mail uw volledige adresgegevens naar naar administratie@rkdiaconie.nl

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een tijdschrift dat speciaal naar parochies en Parochiële Caritas Instellingen kijkt. Het wil de lezers helpen parochies te doen uitgroeien tot meer diaconale gemeenschappen.

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs € 20,00, losse nummers: € 5,00 excl. porto.

In het jaar 2015 stijgt de abonnementsprijs vanwege hogere (porto)kosten naar € 22,50.

Voor abonnementen en bestellingen:

LKDB, Luijbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch, tel. 073-6128201.

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november.

Het tijdschrift werkt nauw samen met de site van de Diaconale Alliantie www.rkdiaconie.nl

Kijk voor meer diaconale voorbeelden en meer diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee.

Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Eric van den Berg, Peter de Bie, Erik Borgman, Marian Boumans, Hub Crijns, Agaath Erich, Meta Floor, Ruud Huysmans, Jan Maasen, Redactie stille helpers, Redactie Vuur PKN gemeente Soest, Erik Sengers, Walter Rovers, Harry Scharrenborg, Toine van den Hoogen.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Luister christen

Gebed uit de Filippijnen

Luister christen,
ik was hongerig
en jij vormde een actiegroep
en bediscussieerde mijn honger.
Ik dank je.

Ik was in de gevangenis
en stil sloop jij weg
naar de kapel in je kelder
en bad om mijn vrijlating.
Ik dank je.

Ik was naakt
en ernstig ben je nagegaan
en heb je gediscussieerd
of mijn naaktheid wel ethisch was.
Ik dank je.

Ik was ziek
en je knielde en dankte God
voor jouw eigen goede gezondheid.
Ik dank je.

Ik was dakloos
en jij preekte tot mij
over geestelijk onderdak
en de liefde van God.
Ik dank je.

Ik was eenzaam en verlaten
en je liet me alleen
om voor mij te gaan bidden.
Ik dank je.

Je bent vroom en bij God.
Maar ik, ik ben nog steeds
hongerig, alleen, naakt,
ziek en gevangen,
dakloos en koud.

*Uit: Jan Brok, 'Geef ons
heden ons dagelijks brood,
bidden met de armen',
Nederlandse Missieraad,
's-Hertogenbosch 2003,
pag.89-90*